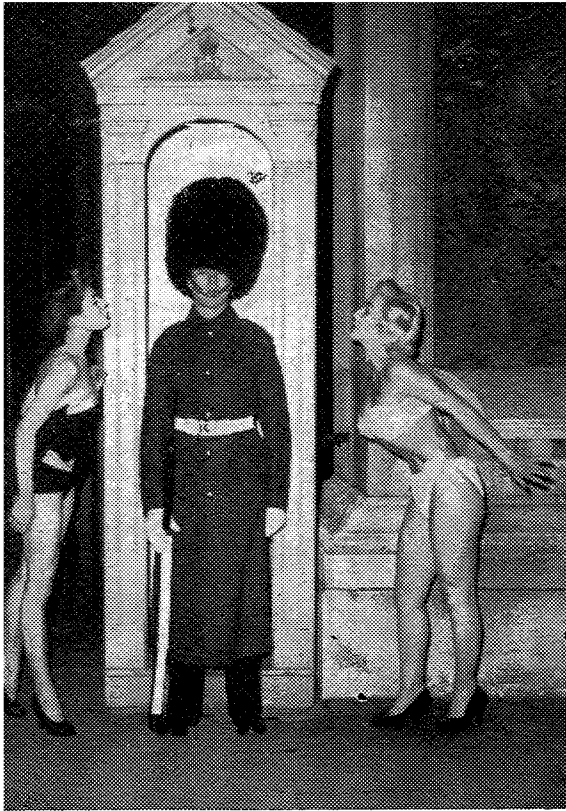

Moet dit nu werkelijk in *Mens en Wereld*? Gaat dit blad waarachtig ook de kant op van de Kiekeboe's en de Okido's en al die andere schunnigheden voor treinreizigers? Ja, het moet erin want ik wilde er iets over zeggen. Maar vooraf iets over die treinreizigers. Waarom kopen zoveel mannelijke passagiers – want ze zullen toch wel verkocht worden, al blijven veel jonge dames in de kiosken versmaad achter – die bladen, waar zij overal elders er niet aan zouden denken? Waarom zitten zoveel mannen te kijken naar de olijke jonge dames die, blijkbaar nog in januari en februari, aan een strand hun enige nylonkous die ze hebben opvallend moeten optrekken? Nou ja, het antwoord is wel bekend, omdat zij de schoonheid, die volgens Boutens nog maar niet moest komen, zoeken. Goed dan. Maar al die andere mensen op de perrons, die moeten het maar allemaal aanzien. Tjil Uilenspiegel mag niemand zien en die weinig kouwelijke „prikkel-poppen”, zoals ze in Zuid-Afrika heten moet iedereen zien.

En nu dit plaatje. Een schildwacht in het algemeen en een guard van Buckingham Palace in 't bijzonder mag geen ooglid verroeren, wat er ook gebeurt. Zelfs als Dit gebeurt. Ze stapten uit een taxi en gingen Tommy Atkins even begroeten. Of Tom zijn instructies heeft gevolgd weet ik niet en het kan mij ook bitter weinig schelen. Voor mijn part heeft hij geschoten, of heeft ze over de knie gelegd of ze zijn jas en muts geleend. Nee, ik wou vermelden dat er een fotograaf bij is geweest, dat een wereldpersagentschap de foto rondstuurde en dat een aantal kranten erop afgevoelen zijn om deze nonsens in miljoenen exemplaren te vermenigvuldigen. Voor velen bestaat de mensheid uit pubers, vol nieuwsgierige belangstelling in weinig kleren blijkbaar. Hieraan gemeten beweegt de Westerse vrije wereld zich, onder invloed van een bepaalde Amerikaanse en Europese mentaliteit, snel naar een imbeciele, onvolwassen, vulgaire en geesteloze nieuwsgierigheid. Niets is meer afgestemd op volwassen mensen of mensen die volwassen willen worden, bijna alles op de walgelijke romantiek van de kinderlijke songs uit de film en de radio. Het is een onwaardig en belachelijk gedoe.

MENS en Wereld

Dit geeft te denken

Een Zweedse correspondent, van „De Groene” en „Le Monde”, schreef over een angstaanjagende oudejaarsavond in Stockholm. Een, naar schatting vijfduizend jongelui, in meerderheid uit arbeiderskringen en uit de kleine burgerij, hebben enkele uren bezit genomen van een hoofdstraat van de stad en hebben daar naakte vernielzucht getoond. Auto's werden omvergesmeten, etalageruiten ingegooid, lantarenpalen uit de grond getrokken, zakken met brandende benzine geworpen en de politie stond lange tijd machteloos. Deze terreur zou spontaan zijn geweest en, het meest angstwekkend, zou zich in betrekkelijke stilte hebben voltrokken. Een volstrekt nihilistische, doellose en huiveringwekkende vernielzucht.

De vraag is of dit verschijnsel typisch is geweest voor Zweden of dat het om Europese symptomen gaat. Voor de eerste opvatting pleiten enkele overwegingen. De zonloze Zweedse wintertijd, de kleine behuizingen, waardoor het familieleven geknot wordt, de in zichzelf gekeerde, sombere volksaard der Zweden en het gemis van een sociaal idealisme, omdat er in Zweden praktisch geen armoede heerst en het maatschappelijk bestaan beveiligd is. Van de tweede opvatting is iets te zeggen omdat in de Rock and Roll rage, zij het veel zwakker, iets dergelijks te constateren valt.

Hoe het zij, het is geen wonder dat opvoeders, onderwijzensmen, kerkelijke autoriteiten en tal van sociale verenigingen zich met dit probleem intensief bezighouden. Zonder ook maar enige voet te willen geven aan een neiging om deze gebeurtenis te algemeen te stellen, zonder te willen treden in het sociaal-pedagogische probleem, dat door deskundigen onderzocht en bestreden moet worden mag toch gesteld worden, dat een bepaald percentage van de jeugd in Stockholm en elders, geen levensinhoud bezit en daarom tot deze excessen is gekomen. Zou men aan deze onsociale jongeren vragen waarom ze dat gedaan hebben, dan zou waarschijnlijk het antwoord uitblijven. „Nergens om, zo maar, omdat we het leuk vonden.” Een redeloze uitbarsting tegen alles wat heel is, wat gevestigd is, wat ordelijk is en dat, b.v. in tegenstelling tot de Nihilisten in Rusland, zonder enig ideaal op de achtergrond.

Dit is een failliet van de kerk, van de opvoeding, van de scholen, van de jeugdbeweging, althans bij deze duizenden. Mensen zijn op

hun best als zij streven naar verwerkelijking van een ideaal. Is dit bereikt dan valt een levensdoel weg, dan valt er een gat en dat zal gevuld worden met... ja waar mee? Met zinloze vernieling b.v.

Wat een angstig groot Europees probleem schuilt hierachter. Het socialisme, dat aan talloze verworpenen in hun strijd om een menswaardig bestaan, een levensvervulling gaf is een aflopende zaak in zoverre dat menswaardig bestaan bereikt of benaderd wordt. De grote menselijke idealen van een eenwordende wereld zonder discriminatie spreekt niet tot de jeugd blijkbaar. Het idealisme en de boodschap der kerken wekt steeds meer verzet bij de jeugd, humanisme als bezielend ideaal is nog uiterst zwak en aarzelend, en veel te veel instanties bemoeien zich te opvallend met de jeugd en dat ook wekt verzet. Tenslotte is de jeugd zo wars van alles wat zweemt naar de frazes, de mooie woorden, het gekonkel, gedoe en gemier van zoveel leidende mensen dat zij liever auto's stukslaat dan daar naar te blijven luisteren.

Een verlossende boodschap? Een nieuw ideaal? Een leider die het weet en volgelingen wil maken in gehoorzaamheid naar hem opziend? Geloof u het maar niet. Elke gemakkelijke oplossing is zelf een fraze. Stockholm geeft te denken.

B.

Medewerking gevraagd

Het komt herhaaldelijk voor, dat de redactie van *Mens en Wereld* uit de dagbladpers of door toevallige gesprekken moet vernemen van voor het Humanistisch Verbond belangrijke gebeurtenissen. Een, door een gemeenschap gezonden, protest of rekwest aan plaatselijke instanties, een belangrijke redevoering, een culturele manifestatie bv.

Met nadruk verzoekt de redactie aan de secretarissen der gemeenschappen, het orgaan van het H.V. van dergelijke zaken niet onkundig te laten. De redactie kan niet beloven het toegezondene altijd te publiceren maar wil gaarne op de hoogte zijn van gebeurtenissen in het H.V. die voor alle lezers van M. en W. van belang zijn te weten.

De Redactie

KRITISCH ALLERLEI

Uitgaande van de verwachtingen van het Centraal Bureau voor de Statistiek omtrent de bevolkingsaanwas acht het rooms-katholieke Centrum voor Staatskundige Vorming geboortebeperving „reeds zuiver economisch gezien allerminst noodzakelijk.”

Aan dit „standpunt” zit een opmerkelijk opportunistisch luchtje. Als de verwachtingen van het CBS pessimistischer waren geweest, dan... Overigens voelen al vele vrome katholieken de onhoudbaarheid van deze opvattingen over geboortebeperving. Bewijs: kort geleden vernamen wij — uit wat men in journalistiek milieu „doorgaans goedingelichte bron” noemt — dat in een benedenmoerdijkse stad het (geheim!) spreekuur van de Ned. Ver. voor Sexuele Hervorming zo druk door rooms-katholieke vrouwen (vrijwel nooit mannen!) wordt bezocht, dat men zich zorgen maakt over dat zogenaamde geheime karakter van het spreekuur. Ter verduidelijking: het spreekuur mag niet openbaar zijn, daár. Is, omdat de praktijk sterker blijkt dan de leer, daarom de toon van het rapport ietwat opportunistisch?

Er is zedelijk gevoel en zedelijk oordeel, twee zaken waartussen men zorgvuldig scheiding moet maken. Dit zegt de Anglicaanse aartsbisshop van York. „Aan ons zedelijk gevoel geven wij uiting door anderen in gebreke te stellen omdat zij het één deden of het ander nalieten. Een zedelijk oordeel is een beslissing die — op hetzelfde ogenblik dat ik het oordeel vel — een persoonlijke daad van mij vraagt,” meent hij. Dit kunnen we allemaal in onze zak steken. Maar blijkens overdadig veel recente gebeurtenissen: vooral zich op internationaal terrein bewegende politici.

Twee keer Amerika: Roy Wilkins, de secretaris van de Amerikaanse negervereniging NAACP heeft geklaagd over een „golf van terreur” in de zuidelijke staten. Hij zei, dat Eisenhower wel ziet hoe de Hongaren er aan de andere kant van de oceaan aan toe zijn, doch dat niemand de kreten van Amerikaanse burgers hoort uit Alabama, Louisiana, Mississippi, Zuid-Carolina, Georgia en Virginia.

Pijnlijk. Verheugender is: Volgens de mening van achttien Amerikaanse psychologen bestaan er wetenschappelijk gesproken geen verschillen in intelligentie tussen zwarte en blanke kinderen. Wel kan het milieu-patroon op de intellectuele prestaties invloed hebben.

Het zou ook voor vele Nederlanders nuttig zijn deze uitspraak goed te doordenken. Misschien dat zij dan over andersgekleurden niet

meer als over „die bruintjes” of „die nikkers” zouden spreken. Dat verduidelde superioriteitsgevoel toch...

Sedert de tweede wereldoorlog is een opzienbarende afneming te zien van ziekten als cholera, pest, tyfus, pokken en gele koorts. Dit constateert de Wereldgezondheidsorganisatie. Vooral in Azië — nog altijd haard van ernstige epidemieën — is een verheugende vermindering te zien.

Verheugend, inderdaad, als deze „opzienbarende afneming” geen andere nijpende problemen van overbevolking en ondervoeding in het leven riep. Als de UNO-organen zich niet tot het uiterste inspannen die gevaren te keren zal binnenkort de honger — toch al inheems in Azië — ook de „taak” der epidemieën overnemen.

En Eisenhower: „De welvaart der Verenigde Staten heeft in het afgelopen jaar weer een recordpeil bereikt. De inkomens zijn met tien procent gestegen, er werden vijf miljoen woningen gebouwd.”

Wel ja: one world or none! De hongerende massa's overal ter wereld — lees dr. Josué de Castro's „De wereldkaart van de honger” — zullen Eisenhower's mededeling zonder twijfel met grote vreugde lezen.

In het Beierse dorp Dettenheim hebben de protestantse bewoners een vierhonderdtal Oostduitse katholieken, die daar gevestigd werden, aan een kerk geholpen. Zij maakten het bouwen niet alleen financieel mogelijk, maar gaven eveneens hun gratis werkkracht.

Zou het niet bijzonder prettig zijn binnenkort in de bladen deze variatie op bovenstaand bericht te lezen: „In de Brabantse stad Eindhoven hebben de katholieke bewoners de daar wonende humanisten — georganiseerd in het Humanistisch Verbond en in „Humanitas” — aan een eigen gebouw geholpen. Enzovoort...”

Frans van Schuppen in Veenendaal gaat kleine sigaartjes maken, speciaal bestemd voor Nederlandse vrouwen.

Dat was nog het enige dat ontbrak aan de e-man-cipatie van de Nederlandse vrouwen, nadat ze — met ingang van 1 januari — volledige handelingsbevoegdheid hebben gekregen.

„Algehele opheffing van het processieverbod zou weliswaar een bewijs zijn van verdraagzaamheid jegens onze katholieke landgenoten, doch een dergelijke maatregel zou de vrijheid van niet

katholieke landgenoten in gevaar brengen. Men make zich hierover geen illusies,” schrijft P. D. van Royen in „Vrijheid en democratie” als besluit van een artikel over „Processievrijheid”.

Wij kunnen het voor een belangrijk deel met hem eens zijn maar bedenken toch: radicale verwikkeling van geestesvrijheid is altijd een machtig waagstuk geweest. Nooit in haar geschiedenis heeft de mensheid het aangedurfd. En de gevolgen? Dat de wereld wordt verscheurd door tegenstellingen op alle mogelijke gebieden. Als we het nu toch eens waagden...

Er schijnt kans te zijn, dat een West-Berlijnse rechtbank de strafzaak tegen Marinus van der Lubbe — de Leidse jongen die in februari 1933 het Berlijnse Rijksdaggebouw in brand zou hebben gestoken — in revisie neemt. Maar, zegt men nu al, de herziening van het vonnis zal op grote, vermoedelijk onoverkomelijke moeilijkheden stuiten.

Wij hadden, eerlijk bekend, niet anders verwacht. De historie-Van der Lubbe is een zo vies nazi-zaakje geweest — het door te velen niet begrepen signaal van de wijze, waarop Hitler en zijn trawanten recht en menselijkheid zouden verkrachten — dat het juist voor Duitsers heel moeilijk moet zijn de waarheid daarover te publiceren. Trouwens, Goebbels heeft er wel voor gezorgd dat niet veel monden meer kunnen spreken...

Japan heeft Engeland gevraagd de in het voorjaar te houden atoombomproeven bij het Christmas-Island in de Stille Oceaan uit te stellen. Men vreest, dat weer vissers en vis met radio-activiteit kunnen worden besmet, met alle gevaarlijke gevolgen van dien.

Wij hebben altijd, in onze naïviteit, geloofd, dat die Stille Oceaan

een zo ontzaglijk groot water was, dat mensen het — in de geest — nauwelijks konden omvatten. Nu blijkt, dat „wij” met één bom die miljoenen vierkante kilometers kunnen vergiftigen. De wereld wordt wel klein... beroerd is wel, dat zo dikwijls nare zaken ons dat duidelijk moeten maken.

Het volgende grapje uit „Woorden en Dienst” mag u niet missen:

Cecil B. de Mille is klaar gekomen met zijn zeventigste film: „De tien geboden”. Het is de duurste en grootste film van alle tijden geworden. De kosten bedragen 13,5 miljoen dollar, de lengte is 3 uur en 39 minuten. Onderwerp van de film is het boek Exodus. Van de tien geboden krijgt vrijwel alleen het zevende, „Gij zult niet echtbreken”, een zo nadrukkelijke behandeling, dat de film al „Sexodus” genoemd wordt.

Het aantal leerlingen van kweekscholen voor onderwijzers is vorig jaar gestegen van 13.478 tot 14.140.

Een verheugend bericht. Te lang heeft ons lager onderwijs gekwakkeld door een tekort aan leerkrachten. Als nog eens meer scholen (kunnen) worden gebouwd dan thans het geval is, hoeven geen 50 of méér kinderen in één klas te zitten.

Eerst was het een gemeentehuis (in Leusden), nu weer is het een woning op Schiermonnikoog, waar kogels uit een straaljager doorheen vlogen.

Men krijgt wel eens de indruk, dat de jongens die in de razendsnelle gevechtstoestellen vliegen, zich hun verantwoordelijkheid tegenover de „burgers” en... zichzelf niet volkomen bewust zijn. Het aankweken daarvan zou ook een belangrijke militaire taak zijn.

DIT IS DE TIJD

Dit is de tijd. Je mag zeven keer raden. Zeven maal zeventig keer heb je tijd om gissend en missend, door schande en schade wijs, te ontkomen aan de kwade droom van de wenteltrap eeuwigheid.

Dit is de tijd, de tijd om te zorgen, zorgende staan met je rug naar het vuur, bloot aan de dood, in het leven geborgen, lezen de schaduwen van morgen spelender-, spellenderwijs op de muur.

Dit is de tijd. God zelf staat zonder zich te verroeren andersom. Dit is de tijd. Er gebeurt geen wonder, maar Hij telt langzaam van één tot honderd, tot honderdtien... en dan: „Ik kom.”

JAN WIT

Uit: „In de metalen stier” (Uitg.: De Windroos. Uitg. Holland, A'dam, 1954).

Echt en onecht in geloof en ongeloof

In 1939 verscheen de eerste druk van een boekje van de hand van de Utrechtse hoogleraar in de psychiatrie H. C. Rümke, getiteld „Karakter en aanleg in verband met het ongeloof”.¹⁾ In 1953 verscheen de 4e druk. De schrijver gaat in dit boekje van de stelling uit, dat ongeloof een ontwikkelingsstoornis is. Ofschoon deze boude bewering veel critiek heeft ontmoet en veel besproken is, is er van ongeloofige zijde geen grondig antwoord gekomen op de kern van Rümke's betoog. Deze leemte is eerst nu gevuld door een studie van prof. T. T. ten Have, hoogleraar in de sociale psychologie aan de Universiteit van Amsterdam. Eerst als voordracht voor verschillende gemeenschappen van het H.V. gehouden, werd de tekst gepubliceerd in het mei-nummer 1956 van *Rekenschap* en na een besluit van het hoofdbestuur werd de studie apart uitgegeven als brochure van het Hum. Verbond.²⁾

De gedachten door de schrijver ontwikkeld komen ons zo verhelderend en belangrijk voor dat wij, om de belangstelling voor genoemde brochure te prikkelen, willen trachten de hoofdpunten in eenvoudige bewoordingen te noteren. Het is echter ondoenlijk om, in het korte bestek dat Mens en Wereld toelaat, de rijkdom van de studie tot haar recht te laten komen.

Alvorens over de begrippen echt en onecht te spreken moest worden vastgesteld wat onder geloof en ongeloof verstaan moet worden. Met geloof wordt bedoeld: „godsgeloof, dus het bijzonder vermoeden of vertrouwen, dat God bestaat, als een almachtig en algoed Opperwezen, en dat Hij zich openbaart.” Een dergelijk geloof is de moderne humanist vreemd; hij acht daarvoor niet voldoende gronden aanwezig. Geloof in ruimere zin, dat steunt op eigen ervaringen met zaken en personen, behoort bij elke vriendschap, liefde en alle wetenschap, die op het vertrouwen, het geloof in de rede steunt. Het ongegronde, irrationele vertrouwen, dat gefundeerd is in een door emotie bepaalde onderwerping aan een irrationele autoriteit is voor de humanist onaanvaardbaar. Dit geloof komt voort uit gemoedsbehoeften; men kan niet leven zonder de steun van het geloof in een autoriteit; zij die een idee, een ideaal, een idool of God. Het godsgeloof is dus een bijzondere vorm van geloof in ruimere zin en is voor de humanist een vorm van irrationeel geloof, niet steunend op deugdelijke ervaringsgronden.

Een der moeilijkheden bij de term *ongeloof* is dat deze de afwezigheid uitdrukt van iets, n.l. van de bovengenoemde speciale betekenis van geloof. Het verschijnsel zelf behoeft niet negatief te zijn. Het kan de mens leiden naar waarlijk inzicht.

Vele godsgelovigen denken bij ongeloof aan irrationele twijfel, die geloof onmogelijk maakt. Zo ziet dan Rümke, en vele anderen met hem, ongeloof, in de zin van afwezigheid van geloof als een ontwikkelingsstoornis. Ten Have gaat preciezer onderscheiden en hier zet de critiek op Rümke's betoog in.

Het is een belemmering voor wederzijds begrip wanneer alle vormen van geloof als lofwaardig en alle vormen van ongeloof als laakbaar worden voorgesteld, evenals het belemmerend werkt om godsgeloof als iets natuurlijks – waartoe de normale ontwikkeling leidt – en ongeloof als iets onnatuurlijks – een storing van de normale groei – te zien. De schrijver

zegt hiervan: „In feite is godsgeloof een verschijnsel, dat evenzeer onderzoek verdient en verklaring behoeft als ongeloof... en ook als iedere andere mens-, levens- en wereldbeschouwing met speculatieve elementen.”

Wat betekent nu, in het verband van dit onderwerp, de term echt en onecht? Volgens de schrijver kan men van een echt psychisch-geestelijk verschijnsel spreken, „als het waarlijk weerspiegelt, wat diep in ons leeft” (p. 6) Van echt (gods-) geloof is sprake „als de gelovige ten diepste overtuigd is van de juistheid van de inhoud der geloofsstellingen en als hij het geloof aanhangt enkel en alleen om deze reden, wat ook de consequenties ervan mogen zijn.” Onder hecht geloof moeten wij verstaan dat iemand wel zegt en meent het geloof aan te hangen, maar dat doet om bijkomstige redenen, en of het wezenlijke overtuigd-zijn door de geloofsinhoud ontbreekt of een andere is. Voor het onechte ongeloof geldt hetzelfde.

Rümke beschrijft het ontstaan van echt geloof, in zeven „treden”. De eerste drie fasen zijn de grondpijlers van de religiositeit, bij de vierde fase begint het geloof in engere zin. In de laatste drie treden ontwikkelt het godsgeloof zich verder.

Eerst komt de *beleving*, waar de mens zich zinnig in het geheel van het zijnde voelt ingeschakeld. Dan volgt dat het geheel van het zijnde wordt gevoeld als oergrond van alle delen, in de 3e fase wordt deze oergrond gevoeld als „grond van mijn grond”. De overgang van 3e naar 4e trap is een grote sprong. De mens doet dan de uitspraak, deze oergrond is God. Het gevoel is tot de overtuiging geworden van het bestaan van een persoonlijk God. Rümke meent dat ieder mens die de levensvragen ernstig neemt en niet geestelijk geremd wordt, deze sprong moet maken. Rümke zegt dat het eigenlijke mens zijn wordt bepaald door het menselijk bewustzijn en door de houding die de mens tegenover het leven en dit bewustzijn aanneemt.

Dit bewustzijn en die houding zijn persoonlijk en de oergrond van het eigenlijke menszijn kunnen wij ons moeilijk anders dan ook persoonlijk denken. Deze oergrond wordt dan met de naam God aangeduid. Inderdaad, zegt Ten Have, deze redenering duidt echt geloof aan, maar hij vraagt zich af of deze redenering dwingend is. De conclusie waar de schrijver toe komt is, dat de oergrond van de menselijke verschijningsvormen van zijn niet persoonlijk, individueel gedacht behoeft te worden. Het is niet wel mogelijk, zonder de bewijsvoering te verminken, deze in korte vorm weer te geven.

Het *onechte geloof*, dat volgens Rümke erger is dan het „wrokkendst ongeloof”, is het geloof, dat optreedt in de mens, die zich hulpeloos, machteloos, onveilig en angstig voelt. Zij verwachten bescherming bij een almachtige en algoede God. Rümke zegt dat geloof, voortgekomen uit deze nood moet worden afgewezen, omdat het als toevluchtsoord fungeert. Hier spelen onzuivere motieven omdat alleen het eigen welzijn beoogd wordt. Ten Have voegt hier aan toe, dat vele gelovigen, zelfs ganse kerken hierover anders denken, waar zij zelfs aansporen om in het geloof te vluchten, als de mens te zeer bedrukt wordt. De innerlijke nood kan ontstaan door een gevoel van overmatige morele schuld, die men niet bij machte is te boe-

ten. Men hoopt dan van een volmaakt goede God de genade te ontvangen, die eigen lijden zal doen verminderen. Daarbij kunnen geloofsvoorstellingen en leerstellingen, op een te vroege of ongeschikte leeftijd bij gebracht, een groei naar het echte geloof in de weg staan. Dit geloof is niet van binnenuit gegroeid, maar op gezag van autoriteiten aangenomen. Dit „infantiele pseudo-geloof” stelt Rümke scherp tegenover „echt, rijp geloof.”

Evenzeer, gaat Ten Have door, is het niet ongeloof. Ook hier bestaan echte en onechte vormen. Onecht is het ongeloof uit sleur, gewoonte en onverschilligheid. Er bestaat ook een verdrongen ongeloof. Velen klampen zich aan het ongeloof vast uit een overmatige drang tot zelfstandigheid, een voorbeeld van een disharmonische persoonsontwikkeling. Er bestaat een ongeloof, geboren uit verzet, b.v. tegen een tirannieke streng-gelovige vader, die stipte gehoorzaamheid eist. Met het gezag van de vader wordt de autoriteit van God de Vader verworpen. Ook door het ervaren van onwaardig gedrag van gelovigen kan het geloof verworpen worden.

Dit rancuneuze ongeloof verduistert de blik; het is onecht. Het echte ongeloof, geen reactie op ongeloof, is de positieve uitkomst van oprechte bezinning op de grote levensvragen. De gang van dit proces vormt het slotgedeelte van de studie van Ten Have. In zijn woorden: „In ieder mens groeit vroeger of later... de bewustheid van eigen levenssituatie... de verwondering over wat vanzelfsprekend was is de inleiding tot een... herschepping van in onbevangingheid gegroeide verhoudingen... in die herschepping komt de jonge mens tot het besef van vrijheid, van een vermogen om alles wat is en geworden is... tot voorwerp van onderzoek te nemen en er, kennend en keurend zijn houding tegenover te bepalen. Deze geestelijke vrijheid is... het wezenlijke merkteken van zijn menszijn...”

Deze groei betekent in genen dele een volledige opheffing der oorspronkelijke verbondenheid met medemens en levensmilieu... Ze laat zich... ook na die bewustwording op sommige momenten nog steeds ervaren als een *religieus gevoel*... maar ook als een *besef* of als een *erkenning* van onderlinge afhankelijkheid... Het is *vrijheid in verbondenheid*... Voor hem is er, in ervaring en voorstelling, *het zijnde, dat mee het eigen zijn bepaalt*; waarvan hij een onbetekenend deel uitmaakt, maar waarvan hij zich tevens kan bevrijden in de geest en waarvan hij de geheimen *kan trachten* te ontraadselen... (het) is voor hem... kenmerkend, dat hij het vraagteken achter al de vragen over „het leven”, de vraag naar de oergrond van „het leven” en naar de zin van „het leven”, laat staan, zolang er niet een hypothetisch antwoord op gegeven kan worden, dat zijn op waarheid gerichte denken bevedigt...

Een antwoord als dat van het dogmatisch godsgeloof, dat erkenning van ontoelaatbare premissen vergt, is voor hem onaanvaardbaar. Hij wil zichzelf niet verlossen van pijnigende raadselen ten koste van wat hij door de bewustwording heeft gewonnen: het recht en de plicht tot vrij onderzoek en vrije keuze. Hij aanvaardt daarom de vele open vragen, hij aanvaardt het leven en daarmee de dood en tracht tijdens eigen leven mens te zijn, dat is – in ons verband – zijn verbondenheid diep te beleven en zijn vrijheid te realiseren.

Tot zover de uiterst summiere aanduiding van enkele kerngedachten uit deze belangrijke brochure.

B.

¹⁾ Uit de serie: *Psychologie van het ongeloof*. No. 8 Amsterdam.

²⁾ De brochure is te verkrijgen bij het Centraal Bureau, Oudegracht 152 tegen betaling van f 0.75.

Bezinning terzake van Nederlands Nieuw-Guinea gewenst!

Het afgelopen jaar viel er in Nederland weer een sterk toegenomen belangstelling te constateren voor het vraagstuk van de status van Nederlands Nieuw-Guinea. Van verscheidene kanten werd tot bezinning opgewekt met de klaarblijkelijke bedoeling zich af te vragen of op dit stuk van zaken van officiële zijde wel de juiste koers wordt gevaren. Men denke in dit verband aan de oproep van de generale synode der Nederlands Hervormde Kerk, aan de brief van de Quakers en aan het manifest van honderd en zoveel intellectuelen, die elk op eigen wijze deze noodzaak tot bezinning hebben onderstreept. In grote trekken begeven deze beschouwingen zich alle in dezelfde richting en dat behoeft niet te verwonderen. Het standpunt van de Nederlandse regering terzake van Nederlands Nieuw-Guinea is namelijk geleidelijk concreter geworden en het ligt voor de hand, dat juist zij, die kritiek op het gevoerde beleid hebben, hun bezwaren op tafel leggen.

Waarom werd het Nederlandse standpunt concreter? Het Charter van soevereiniteitsoverdracht verplichtte Nederland en Indonesië tot onderhandelingen binnen een jaar na de erkenning van de soevereiniteit van Indonesië over de staatkundige status van Nieuw-Guinea. Deze onderhandelingen hebben niet tot resultaat geleid, ofschoon de Nederlandse regering aanvankelijk bereid bleek een nogal tegemoetkomend standpunt in te nemen, te weten een opdracht van de soevereiniteit over Nederlands Nieuw-Guinea aan de Nederlands-Indonesische Unie. Indonesië heeft nooit voor die Unie gevoeld en moest ook van een verzwaring van het apparaat niets hebben. Toen de onderhandelingen op dat punt dus doodliepen, is Indonesië een andere tactiek gaan volgen; het wilde zelf zijn recht gaan zoeken en wel op internationaal niveau. Op juridische wijze? Neen, niet op juridische wijze, want een suggestie van de Nederlandse regering om de zaak aan het Internationaal Gerechtshof voor te leggen werd insgelijks van Indonesische kant van de hand gewezen. Wel begon Indonesië een quasi-juridisch standpunt in te nemen door de bewering, dat na de mislukking van de krachtens het charter van soevereiniteitsoverdracht voorgeschreven onderhandelingen de Nederlandse soevereiniteit de jure over Nieuw-Guinea op Indonesië was overgegaan en elke volgende discussie met Nederland slechts op deze basis kon worden begonnen; een voor Nederland uit de aard van de zaak volstrekt onaannemelijk uitgangspunt. Daarnaast bracht Indonesië de kwestie voor de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties en riep op eigen initiatief een bureau-Irian in het leven terwijl „vertegenwoordigers” van Nieuw-Guinea in het Indonesische parlement werden opgenomen. Tezamen met de verslechterende politieke ontwikkeling in Indonesië zelf leidde deze gang van zaken er toe, dat van Nederlandse zijde meer en meer de nadruk op de Nederlandse soevereiniteit over Nieuw-Guinea werd gelegd. Min of meer als reactie op dit officiële standpunt zijn dus weer de bezinningspogingen in verschillende kringen, waarop wij in aanhef doelden, te beschouwen.

Nu is bezinning in het algemeen een hoogst nuttige bezigheid en vooropgesteld dient te worden, dat aan de ernst van hen, die zich wensen te bezinnen, in geen dele mag worden getwijfeld. Interessant is echter welk doel men zich met deze bezinning voor ogen stelt en dan moet helaas worden geconstateerd, dat deze doelstelling niet in elk opzicht duidelijk uit de verf komt; de drie oproepen hebben overigens

wel gemeen, dat zij de tegenwoordige toestand, waarbij Nederland zonder meer de soevereiniteit over Nieuw-Guinea handhaaft, in geen geval bevredigend vinden. En het is op dit punt, dat bezinning ook in humanistische kring, gewenst lijkt alhoewel het ons natuurlijk niet mogelijk is bepaalde politieke en voor het Verbond als zodanig geldende conclusies te trekken. De vraag rijst namelijk of de humanist zich bij zijn standpuntbepaling terzake van de status van Nieuw-Guinea door een andere overweging mag laten leiden dan die van het belang en de wensen der desbetreffende bevolking. Wij zijn geneigd tot de veronderstelling, dat deze overweging zoal geen doorslaggevende dan toch een zeer zwaarwegende rol in het geheel van argumenten zal hebben te spelen. Doch hiervan uitgaande, tot welke slotsom komt men dan?

Voor Nederlands Nieuw-Guinea zijn in grote trekken slechts vier oplossingen te zien, te weten handhaving van de Nederlandse soevereiniteit, overdracht van de soevereiniteit aan Indonesië, een Nederlands beheerschap onder de Verenigde Naties of een andere vorm van een internationaal resp. gemeenschappelijk bestuur. Wanneer men zich nu oprecht wil bezinnen over het vraagstuk is het noodzakelijk niet slechts de schaduwzijden, aan de tegenwoordige toestand verbonden, onder de loep te nemen doch evenzeer te bezien of de aan de andere oplossingen klevende bezwaren wellicht niet zwaarder wegen. Dat dit niet gebeurt is in de drie oproepen waarvan hierboven sprake was, moet als een ernstig verzuim van hen, die zich gedurende het afgelopen jaar over Nieuw-Guinea hebben bezonnen, worden aangemerkt.

Immers, wat verwacht men van een internationaal, resp. gemeenschappelijk bestuur? In de verschillende bezinningsmanifesten is sprake van ernstige bezorgdheid over de verslechterende van de Nederlands-Indonesische verhoudingen; mag men verwachten, dat deze zullen verbeteren in geval van een internationaal beheer over Nieuw-Guinea? Het antwoord moet ontkennend luiden, aangezien Indonesië de soevereiniteit zonder meer wenst, ja er zelfs van uitgaat deze soevereiniteit de jure reeds te bezitten en het Nederland dus slechts kwalijk zal nemen niet tot de noodzakelijk geachte overdracht van

Zij die zich het afgelopen jaar over de kwestie Nieuw-Guinea bezonnen, hebben vooral het accent gelegd op de bezwaren aan continuering van de bestaande toestand verbonden. Als reactie daarop wordt in nevenstaande beschouwing de nadruk vooral gelegd op bezwaren aan andere oplossingen klevend. Elke oplossing zal immers in overeenstemming dienen te zijn met de behartiging op de meest verantwoorde wijze van de belangen van de bevolking en dan mag voor een goed oordeel in het kader van de bezinning geen bruikbaar argument worden gemist. Ook zij, die in Nieuw-Guinea een internationaal vraagstuk zien, waarop Nederland niet bij machte zal zijn beslissende invloed te oefenen, zijn niet ontslagen van de verantwoordelijkheid naar eigen geweten te bepalen welke oplossing het meest aan de belangen van de bevolking tegemoet komt zolang en voorzover Nederland het nog wel voor het zeggen heeft.

de soevereiniteit te willen meewerken. Doch nog afgezien daarvan, zijn de zeldzame ervaringen met het internationale beheer in de geschiedenis van het internationale recht gunstig en noden zij tot navolging? Bepaald niet. Het meest bekende voorbeeld is Tanger en dat roept bij elkeen al zeer ongunstige associaties op; het zuivere condominium scheen onvermijdelijk te moeten leiden tot absolute overheersing van de sterkste mogendheid (de Anglo-Egyptische Soedan). Een Nederlands-Indonesisch condominium over Nieuw-Guinea zou Indonesië ongetwijfeld een welkome springplank bieden tot volledige verkrijging van de soevereiniteit; het lijkt al heel weinig aanbevelenswaard de uit een dergelijke situatie onvermijdelijk voortspruitende competentiestrijd over de hoofden van de Papoeabevolking te laten uitvechten; beter ware het dan inderdaad in een rechtstreekse overdracht van de soevereiniteit te bewilligen.

Blijkt uit de zojuist genoemde omstandigheden reeds dat het niet zo eenvoudig is zich op verantwoorde wijze terzake van Nieuw-Guinea te bezinnen en daarbij de huidige stand van zaken te verwerpen zonder een bruikbaar alternatief aan de hand te doen, niet erg veel minder gecompliceerd wordt de situatie indien men in de richting denkt van een beheerschap der Verenigde Naties. Zulk een vorm van beheer kennen wij sedert 1919 toen de bevolking van enige gebieden, die niet geacht werd zichzelf te kunnen besturen, zonder soeverein kwam als gevolg van diens nederlaag in de wereldoorlog en het niet opportuun geacht werd de soevereiniteit zonder meer aan de overwinnaars over te dragen. Ook hier gaat het derhalve om een betrekkelijk zeldzaam voorkomende figuur, die in elk geval principieel verschilt van de toestand zoals we die heden ten dage in Nederlands Nieuw-Guinea aantreffen. Een dergelijke oplossing op Nieuw-Guinea toegepast zou met andere woorden een novum zijn, wat natuurlijk niet betekent dat men er daarom voor zou behoeven terug te schrikken. Vastgesteld mag intussen wel worden, dat deze beheersvorm (indien de beherende mogendheid, die de uitoefening van het bestuur heeft, tegenover de V.N. een krachtig standpunt inneemt, hetgeen tot dusver regel was) in de praktijk weinig meer verschilt met de wijze van beheer over alle andere niet-zelfbesturende gebieden. Krachtens artikel 73 van het Handvest zijn alle beherende mogendheden sedert 1945 immers gehouden terzake van het gevoerde beleid, in het kader van hetwelk de belangen van de bevolking als overheersend dienen te worden beschouwd, jaarlijks verantwoording aan de Verenigde Naties af te leggen. Indien ook Nederland tegenover de V.N. stevig de touwtjes in handen zou houden, zou er dus in vergelijking met de tegenwoordige toestand weinig veranderen. Wat zou er intussen gebeuren, indien Nederland dit niet zou doen en het zwaartepunt van de verantwoordelijkheid voor de bevolking van Nieuw-Guinea dus inderdaad bij de Verenigde Naties zou komen te liggen? In dat geval moet worden gevreesd dat een politiek oordelende doch in politiek opzicht uiterst heterogeen samengestelde, bovendien ver van het eigenlijke toneel verwijderde instantie als de V.N. niet het meest geschikte apparaat zal blijken te zijn om de gevraagde verantwoordelijkheid metterdaad te dragen. In dit verband zij gewezen op de van de zijde van prof. mr. F. M. baron van Asbeck in Wending¹⁾ geoefende kritiek op de conclusies van de oecumenische conferentie van Evanston, als hij schrijft: „Wij missen in het rapport dienaangaande aan de ene kant enigerlei waardering, welke ook, voor wat de koloniale mogendheden met vallen en opstaan gedaan hebben en doen voor de aan hun bewind onderworpen volken... Het rapport bezondigt zich anderzijds aan overwaardering van het trustchapstelsel der Verenigde Naties, vergetend dat een deel der huidige „koloniën” voor hun laatste fase van de koloniale status waarlijk niet

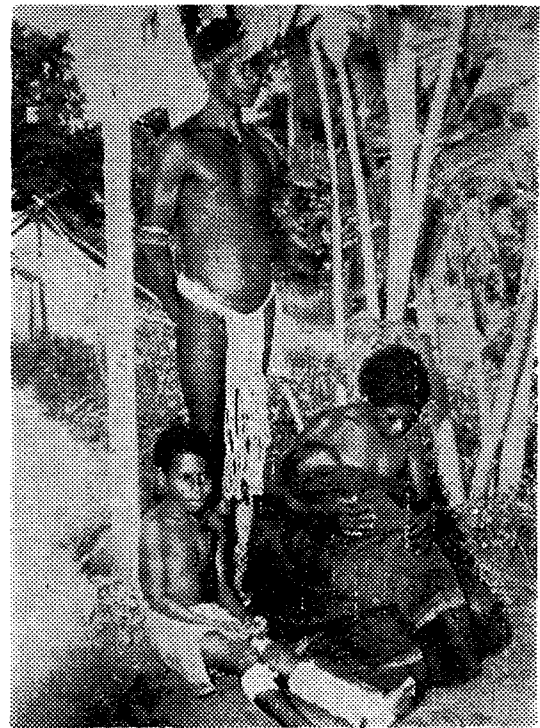
gediend zijn met een invoeging in het trust-schapstelsel, en dat koloniale leiders hier en daar meer vertrouwen stellen in de emancipatie onder directie hunner van nabij bekende koloniale mogendheden, dan in de politiek doorspekte bemoeienis van een veraf zetelende, onbekende Trustschapsraad en Algemene Vergadering, gezwezen van het somtijds weinig aantrekkelijke amateuroptreden van „visiting missions” der Verenigde Naties en de nasleep daarvan.”

Van hen, die zich bezinnen op de status van Nederlands Nieuw-Guinea zal over het algemeen wel gezegd mogen worden, dat zij grote voorstanders zijn van versnelde steunverlening aan de minder ontwikkelde gebieden. Voorzover zij de soevereiniteit over Nederlands Nieuw-Guinea naar de Verenigde Naties wensen af te schuiven moge hen de volgende reken-som worden voorgelegd. De minder ontwikkelde gebieden tellen rond 1½ miljard inwoners. De maximum steunverlening, waartoe de V.N. tot dusver zijn kunnen komen en die naar evenredigheid over de verschillende leden van de internationale organisatie wordt uitgesmeerd komt voor Nederland op f 3¼ miljoen per jaar. Dit is dus het Nederlandse percentage, vastgesteld op basis van de door de overige mogendheden gestorte bedragen. Indien men daarnaast legt de f 55 miljoen, die Nederland jaarlijks aan de 700.000 Papoea's ter beschikking stelt en in aanmerking neemt, dat het grootste gedeelte van dit bedrag rechtstreeks de ontwikkeling van de Papoeabevolking ten goede komt, is de conclusie onontkoombaar dat deze vorm van technische bijstand zeer gunstig afsteekt bij wat tot dusver in het kader van de Verenigde Naties kon worden gepresteerd; zij schijnt in elk geval weinig geschikt de neiging te versterken naar een beheerschap van de V.N. voor Nieuw-Guinea te koersen, want indien men daar werkelijk een novum zou willen creëren en de verantwoordelijkheid (ook financieel) metterdaad hoofdzakelijk op de schouders van de V.N. zou willen leggen moet het in het licht van bovenstaande feiten weinig waarschijnlijk worden geacht, dat de bevolking van Nieuw-Guinea van de V.N. een gelijke bijstand als van Nederland zou ontvangen. Ook een beheersvorm van de V.N. is op grond van deze en soortgelijke argumenten dus niet zonder voetangels en klemmen en het valt te betreuren, dat men dergelijke aspecten verzuimd heeft in de oproepen tot bezinning te verwerken. (Zij zouden toch minstens in het totaal van de overwegingen een rol hebben moeten spelen!)

Ja, dan rest er behalve voorlopige continuering van de bestaande toestand, nog de mogelijkheid van een soevereiniteitsoverdracht aan Indonesië, waar weinigen mede in verband met de tegenwoordige toestand in Indonesië op het ogenblik serieus over denken. Afgezien van de vraag of een overdracht verbetering in de verstandhouding tussen Nederland en Indonesië zou kunnen teweeg brengen (het zou immers ook kunnen zijn, dat Nederland zondebok blijft en de agitatie in Indonesië zich dan eerst met groter nadruk tegen de Nederlandse bedrijven aldaar gaat richten), kan men moeilijk volhouden, dat de Indonesische eis stevig gefundeerd is. Nieuw-Guinea behoort geografisch en qua bevolking ongetwijfeld meer tot het Australische dan tot het Indonesische gebied; met de bevolking van bijvoorbeeld Malaka (waarover nimmer gerept wordt in Indonesië) bestaat heel wat meer gemeenschap dan met de bevolking van Nieuw-Guinea. Ook juridisch heeft de Indonesische regering kennelijk weinig houvast, ware het anders, zij zou ongetwijfeld in een inschakeling van het Internationale Gerechtshof hebben bewilligd. De Indonesische eis werpt opnieuw een typisch licht op wat er gebeurt indien men een bevolking in de gelegenheid gesteld heeft zijn zelfbeschikkingsrecht uit te oefenen. Wilson klaagde in 1919 al, dat de be-

vrijde volken van Midden-Europa zich nog heftiger imperialisten, nationalist en onderdrukkers van minderheden betoonden dan hun zojuist verslagen voorgangers; de gang van zaken met betrekking tot de minderheden buiten Java heeft voor Indonesië een soortgelijke ontwikkeling te zien gegeven, evenals trouwens voor een land als India, dat zich haastte Hyderabad te bezetten en zich van een groot deel van Kasjmir meester te maken.²⁾ De Indonesische eis heeft niets meer te doen met zelfbeschikking of bevrijding van een koloniaal juk; wel met imperialisme en hypernationalisme; de positie van de bevolking van Nieuw-Guinea zou er bij een Indonesisch bewind stellig niet op vooruit gaan, getuige o.m. de klachten van de veel verder in ontwikkeling voortgeschreden en dus beter tot verweer in staat zijnde gebieden op Sumatra en Celebes en gezien de omstandigheid, dat Nederland terzake van zijn bewind aan de V.N. thans jaarlijks verantwoording verschuldigd is maar Indonesië dit niet zou zijn.

Samenvattende moet op grond van het bovenstaande geconcludeerd worden, dat elke verandering in de bestaande toestand voor de bevolking van Nieuw-Guinea geen verbetering behoeft te betekenen en dat hij, die zich bezint, althans de plicht zal hebben een weg aan te wijzen, waarlangs die belangen van de bevolking ook bij wijziging in de status wel in vertrouwde handen zullen worden gelegd. Daaraan heeft het o.i. tot dusver teveel ontbroken bij de bezinning. De redenering mag niet zo zijn, zoals wij haar dezer dagen nog in *Het Parool* aantreffen: „Hoe komt Nederland zo snel mogelijk met goed politiek fatsoen van zijn soevereiniteit af?” De bevolking van Nieuw-Guinea is nog zo primitief, dat zij zich thans niet zelf kan besturen. Het aantal intellectuelen op het niveau van een Nederlandse onderwijzer is er op de vingers van één of twee handen af te tellen. De Papoea is geenszins gelukkig met zijn primitieve status, hij wordt geïsterd door meedogenloze tegenstanders van naburige stammen, door verschrikkelijke ziekten, door velerlei boze geesten, door onuitsprekelijke materiële en geestelijke armoede. Een ieder, die met de werkelijke toestand van de Papoea geconfronteerd is geweest, geeft toe, dat deze niet gehandhaafd kan worden, dat m.a.w. het Westen hier een roeping heeft. Maar zelfs al zou men dit in twijfel willen trekken en de „gezegende natuurstaat” van de Papoea tegenover de „beschaving met H. en A. bommen” willen afwegen (die dergelijke parallellen trekt heeft nog nooit een stap in een Papoea-nederzetting gezet!), dan nog kan met het oog op de momentele machtsverhoudingen in de wereld het isolement van de Papoea niet langer bestendig worden; een natuurreservaat is hier onmogelijk geworden, het Westen heeft de Papoea aangeraakt en hij zal aan die wereld van het Westen deel moeten hebben; gelukkig wenst hij dat ook. De vraag is derhalve alleen of dit emancipatieproces onder Nederlandse dan wel onder ander leiding zal dienen te geschieden. Zolang Nederland die verantwoordelijkheid heeft en zolang daar niets beters of verstandigers voor in de plaats kan worden gesteld, zal Nederland zich zo behoorlijk mogelijk van die taak moeten kwijten (ook dit is een aspect voor bezinning). Nederland heeft hier een grote rechtstreekse morele verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling van een achtergebleven gebied. Het zal niet in de oude in Indonesië gemaakte fouten mogen vervallen doch consequent en onverwijd de bevolking dienen op te voeden tot een staat van ontwikkeling, waarbij met vrucht van het recht op zelfbeschikking gebruik kan worden gemaakt. Het koloniale beheer van voor de oorlog heeft in vele toenmaals overheerste naties haat gezaaid tegen de vroegere overheersers met alle afschuwelijke consequenties van dien. Moge dezelfde geschiedenis zich niet herhalen met betrekking tot de nog niet zelfbesturende gebieden in Azië, Australië, Afrika en de beide Amerika's. Die geschie-

denis zou zich herhalen indien de tegenwoordige beheerders de gang van zaken op de oude voet voort zouden zetten, waarbij het de kunst is het emancipatieproces zolang mogelijk uit te stellen; veel beter zou het wellicht zijn door het stellen van een bepaalde termijn als richtsnoer aan zijn vastbeslotenheid om een nieuwe tot zelfregering bij machte zijnde staat te scheppen uitdrukking te geven; op die wijze zou men ook zichzelf voortdurend kunnen inscherpen, dat er haast is bij het opleiden van een voldoende aantal intellectuelen om straks het bestuur in het desbetreffende gebied over te nemen. Stelt men zich echter op het standpunt, dat het er uitsluitend om gaat zo spoedig mogelijk van de soevereiniteit af te komen, daarmede te kennen gevende dat men het argument van de morele verantwoordelijkheid niet al te zwaar telt, en op die wijze de bevolking over te leveren op een manier als ging het om een sprong in het duister (m.a.w. zonder zich er behoorlijk rekenschap van te geven aan wie men overlevert), dan zou weleens nieuwe verbittering gezaaid kunnen worden³⁾. En dat kan toch ook de bedoeling niet zijn. Neen, het probleem Nieuw-Guinea verdient wel degelijk bezinning maar dan op een meer uitgebreide basis dan tot dusver geschiedde.

ROETHOF

¹⁾ Wending, tijdschrift voor evangelie en cultuur, van juni 1955.

²⁾ Ook de bakermat van de volksdemocratieën betoont zich van imperialisme en kolonialisme binnen eigen invloedssfeer geenszins kieskeurig. Het merkwaardige is echter, dat terwijl het Westerse imperialisme sedert 1919 en in elk geval sedert 1945 duidelijk op zijn retour is – en in belangrijke mate vrijwillig op zijn retour is, getuige de in het Westen ontwikkelde en vertolkte theorieën over het zelfbeschikkingsrecht – over dit opkomende gruwelijke communistische imperialisme en over de imperialistische neigingen van nieuwe hypernationalistische staten van het Oosten in de Verenigde Naties nog weinig wordt gesproken!

³⁾ „Peoples are not to be bartered about from sovereignty to sovereignty – as if they were mere chattels and pawns of a game,” (Je kan van volkeren geen ruilobjecten maken tussen de ene soevereiniteit en de andere alsof het slechts koopgoederen waren of pionnen in een spelletje schaak) merkte Woodrow Wilson in 1917 reeds terecht op.

De ontwikkeling van de moderne natuurwetenschappen (II)

De Biologie

Nadat wij in het vorige artikel in korte trekken geschetst hebben welke verandering zich voltrokken heeft in de ontwikkeling der fysica onder invloed van grote pioniers als Einstein, Planck, Bohr, Heisenberg en vele anderen, zullen wij in dit artikel de biologie onder de loep nemen.

Biologie betekent: leer van het leven. Het ligt daarom schijnbaar voor de hand in de eerste plaats te vragen: wat is „leven“?

Het antwoord op deze vraag is teleurstellend. Er valt geen scherpe definitie te geven van wat „leven“ is. Meestal behelpt men zich door een aantal kenmerken op te geven die als typerend beschouwd worden, o.a. voedselassimilatie, groei, voortplanting, doelgerichtheid, enz. enz. Het samengaan van deze kenmerken rechtigt dan te spreken van „leven“. Maar hoe, als enige van deze kenmerken ontbreken? Is dat dan een bewijs van de afwezigheid van leven? Het antwoord op deze vraag hangt weer nauw samen met de wereldbeschouwing van degenen die moet antwoorden. Algemeen is men het er overigens over eens, dat alle wezens die wij als levend beschouwen (dus de planten, dieren en de mens) opgebouwd zijn uit „levende“ cellen. Men strijdt er echter over, of de levende cel ontstaan is uit levenloze stoffen, (abiogenesis), of dat alle leven uitsluitend stamt uit reeds te voren bestaand leven (biogenesis). Anders gezegd: wordt het leven uitsluitend beheerst door de wetten van anorganische stof, of is het daarnaast óók nog onderworpen aan eigen wetmatigheden?

In deze strijd heeft de wereldbeschouwing een grote invloed. De biologie was in de vorige eeuw, en ook nog in het begin van onze eeuw, onder invloed van een positivistische en neopositivistische wereldbeschouwing in hoge mate mechanistisch ingesteld. Men was eenstemmig van oordeel, dat een levend wezen uitsluitend te begrijpen moest zijn langs de weg van de exacte fysica en de chemie, het moest in laatste instantie gezien kunnen worden als een buitengewoon goed geperfectioneerde machine. Alleen bij de mens zou dan bovendien nog rekening gehouden moeten worden met een zekere „geestelijke structuur“ (Descartes) die overigens uitermate vaag en onbegrijpelijk was, en eigenlijk niet veel meer, dan een overblijfsel van oude Bijbelse voorstellingen betekende, waarmede men niet geheel wilde breken. Door-gewinterde materialisten zoals Lamarck, Moleschott, Büchner, e.a. hechtten niet al te veel waarde aan deze „geestelijke structuur“. Zij vatten bijvoorbeeld het denken op als een bij-produkt van bepaalde fysico-chemische hersenprocessen – een zienswijze die nog lang niet door iedereen verlaten is, zoals o.a. blijkt uit de in dit blad door prof. Minnaert en prof. De Coninck verdedigde opvattingen!

In onze dagen begint de scherpe scheiding die gemaakt werd tussen de levende en de niet-levende stof, in zeker opzicht te vervagen. Het „virus“ – een micro-organisme dat slechts met behulp van de elektronenmicroscopie waarneembaar is – schijnt a.h.w. een overgangsvorm te zijn tussen levende en niet-levende materie. Vira toch vertonen een aantal eigenschappen die boven als karakteristiek voor het leven genoemd werden; zij voeden zich, kunnen zich onder gunstige omstandigheden sterk vermenvuldi-

gen door splijting, zoals de virus-ziekten op on-aangename wijze bewijzen, zij ondergaan erfelijke mutaties – allemaal eigenschappen van de levende stof. Maar aan de andere kant kan een virus omschreven worden als één groot eiwit-molecule, dat gehoorzaamt aan de wel bekende chemische wetten. Het kan in kristalvorm gebracht worden en verschilt dan in niets van de „levenloze“ kristallen, behalve dat het, weer in een passende omgeving gebracht, opnieuw gaat „leven“ (als ik dat zo noemen mag). Het lijkt zelfs niet onmogelijk, dat de scheikunde er eerlang in zal slagen een virus synthetisch te bereiden – al is het vraagstuk daarvoor momenteel nog te ingewikkeld. Voorlopige proeven in Amerika, die in verband met dit alles gedaan zijn, leverden reeds zeer opmerkelijke resultaten op. Maar wanneer een virus synthetisch bereid zou kunnen worden, zou daarmee een belangrijk winstpunt behaald zijn door de voorstanders van de abiogenesis. Stel dat het werkelijk lukt, dat de eerste stap naar de verwezenlijking van Goethe's homunculus gedaan kan worden, waar ligt dan de grens tussen leven en niet-leven? Men zal zich gedwongen zien een veel ruimere betekenis toe te kennen aan het begrip „leven“ dan wij tegenwoordig nog doen.

Terwijl de genoemde onderzoeken door velen aangevoerd worden als een versterking van de mechanistische opvattingen over de natuur van het leven, is toch omtrent 1910 een sterke reactie opgekomen tegen een uitsluitend mechanistisch georiënteerde biologie. Eén van de voormannen was Driesch, die in 1909 een beroemd geworden boek publiceerde „Philosophie des Organischen“. Hierin bracht hij, op grond o.a. van zijn bekend geworden experimenten op zeeëgel-eieren, een geheel andere visie op de levensverschijnselen naar voren. Het leven zou, volgens hem gekenmerkt worden, doordat naast – en ten dele zelfs tegenover – de anorganische krachten nog iets anders werkt in levende organismen, een soort specifieke „levenskracht“ die Driesch de naam „entelechie“ gegeven heeft. Het uitgangspunt van Driesch werd gevormd door het experimentele feit, dat elke levende cel in potentie alle mogelijkheden in zich heeft die onder geschikte omstandigheden tot ontwikkeling kunnen komen. Deelt men bijvoorbeeld zeer jonge embryo's van een zee-egel die zich in het twee- of viercellige stadium bevinden, midden door, dan ontwikkelt iedere helft zich tot een volkomen dier. Dit is volgens hem geheel in strijd met wat de mechanistische theorie doet voorzien. Men kan geen mechanisme bedenken, waarvan elk deel het vermogen bezit de functie van elk willekeurig onderdeel te vervullen.

Er moet dus, zo redeneert hij, een onstoffelijk beginsel aanwezig zijn in het levend organisme, dat richtinggevend de ontwikkeling ervan leidt en voortstuwt. Deze factor draagt er zorg voor, dat ook na ingrijpende storingen het ontwikkelingsproces weer in goede banen geleid wordt. Deze factor, de entelechie, vervult blijkbaar de rol van een speciale levenskracht, die onderscheiden is van de fysico-chemische krachten. Driesch blies door deze beschouwingen het oude vitalisme van Aristoteles nieuw leven in, vandaar dat zijn theorie aangeduid wordt als neo-vitalisme – een opvatting, die lijnrecht ingaat tegen de oudere materialistisch-mechanistische zienswijze. Dit „vitalisme“ is als

het ware „het andere“ van de mechanistische visie. Maar als één van twee tegenstellingen onjuist is, dan volgt hieruit nog niet, dat de andere wél juist moet zijn! Uit werk van vele onderzoekers bleek, dat ook een éenzijdig vitalisme niet te handhaven is. Door het werk van mannen als Smuts, Haldane, Jordan en vele anderen werd het overwonnen in het zogenaamde „holisme“.

Wat onder holisme verstaan wordt, kan misschien het duidelijkste blijken uit de volgende woorden van Haldane: „Wij moeten voorgoed breken met iedere filosofie die, zoals het vitalisme, van onze ervaringswereld slechts een verbrokken beeld geeft, waarin wij hier alleen het zuiver fysische, ginds het biologische en elders weer het uitsluitend geestelijke vinden“. Wat nodig en onmisbaar is, is het beschouwen van elk organisme als een „geheel“ (*holos* in het grieks. Hiermede wordt in de biologie een denkwijze naar voren gebracht, die beschouwd mag worden als typerend voor de verandering in de wereldvisie die bezig is zich te voltrekken in onze dagen. Het is de wending naar de *samenhang* die optreedt, wanneer men bereid is meerdere schijnbaar onvereenigbare zienswijzen te accepteren als elkaar bepalende „complementaire“ aspecten van een eenzelfde onbekende werkelijkheid.

Dit „holisme“ is meer, dan een tot het terrein van de biologie beperkte werkhypothese: het is een uitgesproken nieuwe geesteshouding, die de strijd tussen schijnbaar onverzoenlijke tegenstellingen (hier: vitalisme en mechanisme) leert zien als het noodzakelijk samengaan van twee op elkaar aangewezen tegendeligheden die pas *met elkaar* gehele werkelijkheid vormen.

Wat in deze zienswijze vooral van belang is, is, dat iedere poging om de tegenstellingen op te heffen achterwege blijft als niet in overeenstemming met de feiten. De tegen-delen heffen elkaar niet op, zij zijn ook niet op elkaar terug te brengen, maar vormen twee facetten van eenzelfde wezen dat zich onttrekt aan ons rationele denken.

Wanneer wij een en ander vergelijken met wat in het eerste artikel gezegd werd naar aanleiding van de begrippen „golf“ en „deeltje“, dan zien wij, dat nu op biologisch gebied dezelfde zienswijze doorbreekt, die wij toen op het terrein der nieuwe fysica konden constateren. Deze overeenstemming legt het voor de hand nog een stap verder te gaan en te voorspellen, dat, wanneer wij ons vrij maken van het vakgebied waarop deze nieuwe geesteshouding tot uiting kwam, wij iets dergelijks overal bij de moderne wetenschapsbeoefening zullen aantreffen. Het wezenlijk nieuwe ligt vooral hierin, dat er een grotere samenhang ontdekt wordt in heel het kosmisch gebeuren. Als wij in het bijzonder deze zienswijze toepassen op de tegenstelling: mens – natuur, dan ontstaat de mogelijkheid, dat de mens zijn afgescheidenheid van de kosmos zal leren zien als „onderscheidenheid“ binnen het geheel, waardoor de afgescheidenheid overwonnen wordt... Maar met deze bewerking heb ik feitelijk het terrein van de biologie reeds verlaten en bevind ik mij op psychologisch gebied. In het volgende artikel zullen wij daarom ook een blik werpen op dit arbeidsterrein, om te onderzoeken of onze voorspelling door de feiten bewaarheid wordt.

DR. H. GROOT

IN EN OM

het Humanistisch Verbond

MEDEDELINGEN VOOR DE LEDEN

No. 2

Uittreksel jaarverslag 1956

Van de problemen, die de aandacht van het hoofdbestuur in belangrijke mate opeisten, worden genoemd: gemeenschapsvorming, groeps-werk en openbaar onderwijs, terwijl het er zich voorts rekenschap van gaf, dat zowel de consolidatie van verscheidene werkzaamheden als de verdere doordenking en verdieping van de humanistische gedachtenwereld, bevorderd dienen te worden.

De gebeurtenissen in Hongarije en Noord-Afrika waren voor het hoofdbestuur aanleiding een verklaring uit te geven.

Aan het einde van het congresjaar zullen de bestuurders dr. J. C. Brandt Corstius, mevr. A. J. Groenman-Deinum, mevrouw H. A. Polak-Schwarz en E. Schrabacq zich niet herkiesbaar stellen.

Er werden 1284 personen als lid ingeschreven. 674 leden moesten worden afgevoerd. Per 31 dec. 1956 bedroeg het ledental: 11669.

In Hoorn, Tilburg, Usquert en Winschoten werden gemeenschappen opgericht, waardoor het aantal gemeenschappen steeg tot 71.

In de gemeenschappen kreeg het werk in kleinere groepen steeds meer belangstelling, mede als gevolg van de voorlichting door de centrale organen, die in 1956 o.m. schriftelijke adviezen verstrekten voor hen, die leiding hebben te geven aan groepsbesprekingen over het rapport „Laag-ontwikkelde gebieden”.

In regionale bijeenkomsten met voorzitters, secretarissen en penningmeesters werden de voor deze gemeenschapsfunctionarissen opgestelde taakomschrijvingen besproken. Contact en voorlichting vonden verder plaats langs schriftelijke weg o.m. door uitbreiding van de losbladige documentatie en door de uitgave van „De Gemeenschap”, tweemaandelijks orgaan voor gemeenschapsbestuurders. Indirect werd het contact met de gemeenschappen verstevigd door voor elk gewest een H.B.-vertegenwoordiger te benoemen en door de gewestbesturen te verzoeken een vertegenwoordiger voor elke gemeenschap aan te wijzen.

De gewesten (10 in getal) organiseerden weer de studiedag, ditmaal gewijd aan „Humanisme en Sociale Gerechtigheid”.

Er werden twee Topkader conferenties gehouden, die H.B.- en gewestvertegenwoordigers weer gelegenheid gaven tot vruchtbare gedachtenwisselingen.

Door een tweetal uitzonderlijke factoren werd 1956 in financieel opzicht een bijzonder gunstig jaar.

Het lid de heer E. F. A. J. Brandsteder liet het Verbond – behoudens enkele legaten en een wettelijk erfdeel – zijn gehele vermogen na, hetgeen neerkwam op 'n bedrag van rond f 128.000,-.

De financiële actie t.g.v. het 10-jarig bestaan bracht rond f 45.000,- bijeen.

Een en ander maakte een einde aan het tekort aan middelen, dat in de voorgaande jaren dwong tot leningen bij particulieren om aan de lopende

verplichtingen te kunnen voldoen. Deze leningen konden worden afgelost.

De verbetering van de vermogenspositie – hoe welkom ook – geeft evenwel geen oplossing voor de jaarlijkse tekorten. Het verschil tussen normale inkomsten (in hoofdzaak contributies) en gewone uitgaven blijft gevaarlijk groot. Slechts doordat extra bijdragen tot een totaal bedrag van rond f 30.000,- konden worden geboekt, werd in 1956 een tekort voorkomen. Het wisselvallige en incidentele karakter van deze inkomsten doet voor de komende jaren een verdere teruggang ervan verwachten. Aangezien voorts de stijging van prijzen en lonen het uitgavenpeil ook zonder nieuwe activiteiten omhoog drijft, blijft de toekomst niet zonder zorgen.

Zonder aanpassing tussen inkomsten en uitgaven zullen de in 1956 verkregen belangrijke middelen in enkele jaren zijn verbruikt. In dit verband is van belang dat 1956 een wijziging van de contributie-regeling bracht.

De gemeenschap Utrecht verwierf een gunstig gelegen gebouw, dat ook een ruimere behuizing voor het Centraal Bureau bood. Het pand aan de Bleyenburgerstraat kon zonder hartezer worden verlaten.

De vaste personeelsbezetting was in tal van opzichten te gering voor de uit te voeren taken. De daardoor veroorzaakte overbelasting was slechts door bijzondere toewijding te dragen.

Naast verschillende vaste commissies dienden commissies voor speciale onderwerpen het H.B. van advies. De commissie Mens en Maatschappij diende haar tweede interim-rapport in (over het rassenvraagstuk), dat nog in behandeling is bij het hoofdbestuur.

In het algemeen vindt het commissie-werk slechts moeizaam voortgang o.m. doordat de erbij betrokken personen veelal overbelast zijn. De behoefte aan deze arbeid zal blijven bestaan. Bij het instellen van commissies zal niettemin grote beperking vereist blijven, teneinde de beschikbare energie zo doelmatig mogelijk aan te wenden.

Helaas zag J. van Straten zich genooddaakt het redactie-secretariaat van „Mens en Wereld” neer te leggen. Hij werd opgevolgd door H. P. Danz.

Th. W. Polet trad sedert 1 september op als redacteur van „In en Om het Humanistisch Verbond”, dat in 1956 met acht nummers verscheen.

VARA, Wereldomroep en Regionale Omroep Noord namen weer regelmatig humanistische uitzendingen in hun programma's op. In het begin van het jaar werden voor de AVRO nog enkele uitzendingen verzorgd in een reeks „Rekenschap van het humanisme”. Sindsdien zijn weer opnieuw onderhandelingen gaande, welke echter nog niet tot resultaten leidden. Betreurd moet worden dat de AVRO door de weigering om het humanisme op gelijke voet te behandelen als andersdenkenden de gepretendeerde algemeenheid twijfelachtig stelt.

Als overdrukken uit „Rekenschap” verschenen

Vorige jaren werden jaarverslag en financiële stukken volledig in In en Om afgedrukt. Daar vele leden geen belangstelling hebben voor deze uitvoerige stukken, heeft het hoofdbestuur besloten dit jaar te volstaan met de korte samenvattingen, die in dit nummer zijn opgenomen.

Indien men de volledige tekst van het jaarverslag en de volledige financiële afrekening en begroting met toelichtingen in zijn bezit wil hebben, dan kunnen deze aangevraagd worden bij de plaatselijke secretariaten of bij het Centraal Bureau, Oudegracht 152, Utrecht.

Dr. H. Bongers „Bouwstenen tot de geschiedenis van het Humanistisch Verbond” en prof. dr. T. T. ten Have „Echt en Onecht in Geloof en Ongeloof”. Ter gelegenheid van het 10-jarig bestaan werd een manifest „Verontrusting en Vertrouwen” uitgegeven.

Op velerlei wijze werd bijgedragen aan de meningsvorming rondom het moderne humanisme. Van humanistische zijde werd intensief deelgenomen aan de discussies over de kerkbouw en het godsdienstonderwijs op de openbare school.

Al stuit men nog steeds op uitingen, die een caricatuur van het humanisme geven, in het algemeen wordt de humanistische gedachte meer en meer ernstig genomen. Met bijzondere waardering moet „Kerk en Humanisme” van prof. dr. H. Kraemer worden genoemd.

Op 18 en 19 februari werd het 10-jarig bestaan feestelijk herdacht met een receptie, een opvoering van Stuiveling's spel „Erasmus” en een bezinningsbijeenkomst. Daartoe opgewekt en voorgelicht door een landelijk jubileum-comité voerden de gemeenschappen een ledenwerfcampagne en een financiële inzamelingsactie, die de inschrijving van 1218 nieuwe leden en een bedrag van f 45.061,41 tot resultaat hadden.

De Humanistische Stichting Socrates zag zich door de dood ontvallen prof. mr. dr. W. G. Vegting, lid van de Raad van Advies voor de Wetenschappelijke Sectie en prof. mr. R. Kraenburg, lid van het Curatorium voor de Leerstoelen.

Ir. F. C. de Boer volgde B. J. Max op als directeur. De stichting bleef kampen met een zeer zorgelijke financiële situatie. Voor de stichting zelf en voor het tijdschrift „Rekenschap” werd een propaganda-actie op touw gezet. Ook in 1956 gaf prof. dr. Libbe van der Wal aan de Technische Hogeschool te Delft onderwijs in de wijsbegeerte in het bijzonder met betrekking tot de humanistische levens- en wereldbeschouwing.

De stichting hield twee landdagen, die „Wetenschap en Wereldbeeld” en „De Humanist en het Openbare Onderwijs” tot onderwerp hadden. De zomerschool was gewijd aan „Humanisme en Kunst”.

De commissie Practisch Humanisme hield zich zowel principieel als organisatorisch met de vele facetten van geestelijke verzorging bezig.

Het orgaan „De puntjes op de i” kwam onder redactie van mevr. D. Heroma-Meilink te staan.

Gedurende 1956 waren elf plaatselijke raadslieden en een gewestelijk raadsman werkzaam.

Op 28 en 29 april werd een algemene raadsliedenconferentie gehouden. Voor ziekenhuisbezoeker(sters) werden vele cursussen gegeven.

De bereidheid om de geestelijke verzorging t.b.v. buitenkerkelijken een rechtmatige plaats te geven laat in tal van ziekenhuizen en sanatoria nog zeer veel te wensen over, zelfs in openbare of algemene inrichtingen.

(Vervolg van vorige pagina)

Het geestelijk werk in de arbeiderskampen vond zijn normale voortgang.

De buitenkerkelijke geestelijke verzorging in de strafgestichten van het Ministerie van Justitie breidde zich aanzienlijk uit. Bovendien werd de werkmogelijkheid enigermate vergroot. Niettemin blijft deze geestelijke verzorging duidelijk achtergesteld bij de godsdienstige. De veertig vrijwillige krachten van het Humanistisch Verbond die thans als geestelijke raadslieden ter beschikking van de gedetineerden staan verrichten in een delicate situatie op enthousiaste en bewonderenswaardige wijze pioniersarbeid.

De buitenwerk-commissie organiseerde drie familiecampen en één kinderkamp. Over het geheel waren deze kampen een groot succes.

Voor De Ark was 1956 een gunstig jaar. De omzet steeg opnieuw belangrijk vooral door toenemende belangstelling voor de kinderkampen en de schoolweken.

De financiële uitkomsten waren daardoor zeer bevredigend. De morele waarde die dit centrum in enkele jaren verkreeg, gaat daar nog ver bovenuit.

Met het aanbrengen van verbeteringen werd voortgegaan. In het bijzonder moet de vergroting van de keuken worden genoemd. Ook voor de toekomst zal met belangrijke investeringen rekening moeten worden gehouden om De Ark nog meer voor zijn bestemming geschikt te maken. De laatste maanden van het jaar werd huisvesting verleend aan een aantal Hongaarse vluchtelingen. Met ingang van 1 februari 1957 zal De Ark weer voor eigen doeleinden beschikbaar zijn.

De heer G. J. Eekman aanvaardde per 1 jan. 1957 een functie elders.

Met Humanitas en de andere humanistische organisaties werd, vooral in het Humanistisch Centrum Mens en Wereld prettig samengewerkt.

Het Humanistisch Instituut voor Sociaal Onderzoek verrichtte enkele kleinere onderzoeken en maakte een ontwerp voor een groot onderzoek naar de buitenkerkelijkheid, waarvan de financiering echter nog op moeilijkheden stuitte. Met de H.J.B. werd vruchtbaar samengewerkt. Er was prettig contact met de S.V.H.G.

Informele contacten met de Vrije Gemeente, De Dageraad en de Centrale Commissie voor Vrijzinnig Protestantisme werden voortgezet.

Voor een aantal bestuurders van een bij het N.V.V. aangesloten vakvereniging werd een bezinningsweek gehouden.

Via de I.H.E.U. werd het contact onderhouden met verwante organisaties in Amerika, Engeland, België, Duitsland en India, alsmede met groepen in Frankrijk, Noorwegen, Oostenrijk, Zuid-Afrika en Japan.

Candidaten Hoofdbestuur

Dr. J. P. van Praag, Voorburg, voorzitter.

Mr. dr. H. J. Roethof, 's-Gravenhage, ondervoorzitter.

B. J. Max, Amersfoort, alg. secretaris.

Th. W. Polet, Soest, org. secretaris.

W. C. Koppenberg, Hengelo, penningmeester.

Dr. H. Bongers, Arnhem, redacteur.

J. Bijleveld, Heemstede.

W. Coenders, Deventer.

Th. M. van Erp, 's-Gravenhage.

Mevrouw D. Heroma-Meilink, Amsterdam.

Dr. Kwee Swan Liat, Oegstgeest.

Dr. E. Nordlohne, Amsterdam.

Dr. D. H. Prins, 's-Gravenhage.

Dr. B. W. Schaper, Amsterdam.

P. Spigt, Amsterdam.

Prof. dr. G. Stuiveling, Hilversum.

Dr. G. Stellinga, Groningen.

Mevrouw A. C. Terpstra-Heinrich, Amsterdam.

Mevrouw A. Treurniet-Wiersma, 's-Gravenhage.

Prof. dr. L. G. van der Wal, Delft.

Mr. H. B. J. Waslander, Amsterdam.

(Hoofdbestuur).

Verkort financieel verslag over 1956

De rekening van baten en lasten over 1956 sluit met een voordelig saldo van f 5.587,04 ondanks een geraamd begrotingstekort van f 28.755,-. Deze gunstige uitkomst is een gevolg van een aantal toevallige factoren, waarvan kunnen worden genoemd een bedrag van f 22.000,- aan bijzondere giften en legaten en een voordeel van f 8.500,-, verkregen bij verkoop van het pand Bleyenburgerstraat te Utrecht wegens verplaatsing van het Centraal Bureau. Aangezien deze posten van eenmalige aard waren en de voortdurende stijging van lonen en prijzen uiteraard ook zijn invloed heeft op de uitgaven van het Verbond geeft de begroting over 1957 weer een ongunstig beeld, resulterende in een geraamd tekort van f 28.000,-.

De vermogenspositie van het Verbond werd in 1956 in verheugende mate versterkt door een grote erfenis van wijlen de heer E. A. J. Brandsteder (f 125.000,-) en de opbrengst van de Jubileumactie (f 40.000,-). Deze ogenschijnlijk zo belangrijke reserves zullen bij voortdurende begrotingstekorten echter snel verdwijnen, zodat verhoging van de regelmatig weerkerende normale inkomsten (d.w.z. de contributies) geboden blijft.

Zomerprogramma 1957

Enkele gevens zijn reeds beschikbaar over de kampen, die deze zomer gehouden zullen worden.

FAMILIEKAMPEN „DE ARK”, NUNSPEET 20 juli-10 augustus

Leiding: echtpaar Bohlander.

Prijzen: tot 5 jaar: f 26,- per week; 5-10 jaar: f 36,- per week; 10 jaar en ouder f 46,- per week.

KINDERKAMPEN

a. voor kinderen van 7 t/m. 12 jaar, in de „Korenbloem” te Elspeet; 27 juli tot 3 augustus.

Leiding: echtpaar Polderman. (Prijs nog niet vastgesteld).

b. voor kinderen van 13 t/m. 15 jaar wordt een TENTENKAMP gehouden in de omgeving van Elspeet; max. aantal deelnemers: 20, in de week van 27 juli tot 3 augustus. Leiding: echtpaar van Opijnen. (Prijs nog niet vastgesteld).

De S.V.H.G. organiseert twee TENTENKAMPEN

a. leeftijd 12 t/m 16 jaar te Exloo (Drente) in de week van 16 tot 23 juli. Prijs: f 30,-.

b. leeftijd 17 t/m 19 jaar in de Ardennen in België (in de buurt van La Roche). Week van 26 juli tot 2 augustus. (Prijs nog niet bekend).

U KUNT ZICH NU REEDS OPGEVEN!

Voor deelname aan Familie- en Kinderkampen bij de leiding van „De Ark, Belvédère-laan 14 te Nunspeet, tel. 03412-2404.

Voor de S.V.H.G. tentenkampen bij mej. J. M. Hollaar, Rapenburg 105, Leiden.

Rekening van baten en lasten over 1956 en begroting 1957

	Begroting 1956				Jaarcijfers 1956				Begroting 1957			
	Lasten	Baten	Nadelig Saldo	Voordelig Saldo	Lasten	Baten	Nadelig Saldo	Voordelig Saldo	Lasten	Baten	Nadelig Saldo	Voordelig Saldo
I. Geestelijke verzorging	57.060,—	33.500,—	23.560,—	—	52.352,46	31.586,48	20.765,98	—	58.195,—	29.600,—	28.595,—	—
II. Publiciteit	24.835,—	26.900,—	—	2.065,—	24.734,27	30.673,31	—	5.939,04	25.700,—	29.900,—	—	4.200,—
III. Stichting Socrates	5.860,—	4.450,—	1.410,—	—	6.370,71	4.636,53	1.734,18	—	5.850,—	4.500,—	1.350,—	—
IV. Stichting De Ark	65.630,—	64.300,—	1.330,—	—	66.825,81	74.062,43	—	7.236,62	72.550,—	72.550,—	—	—
V. Centraal Bureau	48.560,—	9.050,—	39.510,—	—	49.889,83	9.526,88	40.362,95	—	59.500,—	6.500,—	53.000,—	—
VI. Organisatie Algemeen	15.170,—	—	15.170,—	—	31.568,88	—	31.568,88	—	19.370,—	—	19.370,—	—
VII. Financiering Algemeen	12.750,—	62.910,—	—	50.160,—	11.918,91	98.762,28	—	86.843,37	10.720,—	84.650,—	—	73.930,—
VIII. Onvoorzien	P.M.	—	P.M.	—	—	—	—	—	4.000,—	—	4.000,—	—
	229.865,—	201.110,—	80.980,—	52.225,—	243.660,87	249.247,91	94.431,99	100.019,03	255.885,—	227.700,—	106.315,—	78.130,—
			52.225,—	←			→	94.431,99			78.130,—	←
		Nadelig saldo	28.755,—			Voordelig saldo	5.587,04			Nadelig saldo	28.185,—	

De H.J.G., het seksuele vraagstuk en nog wat meer

In „Mens en Wereld” van 29 september staat een artikel van dr. J. P. van Praag, getiteld „De H.J.G., het seksuele vraagstuk en nog wat”. Dit artikel werd geschreven naar aanleiding van commentaren in de ons niet zo erg goed gezinde pers over discussies in de H.J.G. omtrent een kampreglement.

Nu acht ik het niet mijn taak op dit moment en op deze plaats over de inhoud van die discussies zelf te schrijven, zoals dr. van Praag dit deed.

Wel wil ik ingaan op enige opvattingen van dr. van Praag, die helaas uit zijn artikel blijken, en die met het eigenlijke kampreglement niets méér te maken hebben, dan dat dat kampreglement de aanleiding tot zijn artikel was.

Dr. van Praag constateert dat er „in de kring der jongeren door sommigen meningen naar voren gebracht werden, die zeker niet kenmerkend voor het Verbond als geheel waren”. O wonder! Het Verbond bestaat merendeels uit „ouderen”, en het lijkt me niet typerend dat onder de jongeren velen er een mening op na houden, afwijkend van die der ouderen. Dat betreft zeker niet alleen de opvattingen omtrent liefde, seksualiteit en alles wat daarmee samenhangt, en het is evenmin typerend voor het Verbond. In het geval dat de jongeren van de H.J.G. het klakkeloos altijd eens zouden zijn met de heersende opvattingen in het Verbond, dan zou dat niet bepaald pleiten voor die jongeren van de Humanistische Jongeren Gemeenschap. Dan ook zou inderdaad „de aandacht van het hoofdbestuur” (van het Verbond) „verdiend” zijn voor die dán waarlijk angstige situatie. Niet dat ik een dergelijke aandacht van het hoofdbestuur nú voor de gelukkig dus wel soms afwijkende meningen van de jongeren niet juist zou achten, maar van een dergelijke aandacht heeft de H.J.G. tot nu toe *op andere punten* dan de langzamerhand beruchte kampkwesitie helaas te weinig bemerk.

Van het zinnetje „Weliswaar zijn in de H.J.G. nog niet de helft van de jongeren in het Verbond verenigd...” kan ik de bedoeling in het verband van het betoog van dr. van Praag niet begrijpen. Zijn de meningen van de jongeren die wél lid van de H.J.G. zijn, *daarom* onjuist? Of betekent het dat die andere jongeren, wel lid van het Verbond, maar niet tevens van de H.J.G., het altijd kritiekloos eens zijn met de „oudere” meerderheid in het Verbond? In dat geval ben ik blij te behoren tot de groep H.V.-jongeren in de H.J.G.!

Overigens is het wellicht interessant te vermelden dat ook in ander opzicht de mededeling betreffende „nog niet de helft van de jongeren” nietszeggend is: onder de jongeren die wel lid zijn van het Verbond, maar niet tevens van de H.J.G., zijn er in de eerste plaats velen van wie de echtgeno(o)t(e) de leeftijdsgrens van de H.J.G. reeds heeft overschreden en die daarom ook zelf geen H.J.G.-lid willen zijn, en zijn er in de tweede plaats velen die, — met een te klein aantal om een zelfstandige H.J.G.-gemeenschap te vormen —, lid zijn van een Verbondsgemeenschap in een plaats waar (nog) geen H.J.G.-gemeenschap bestaat. Iedere vergelijking zonder nadere gegevens in dit opzicht gaat dus reeds uit zich zelf mank.

„Evenmin is het verbazingwekkend, dat sommigen deze problemen *) beleven alsof ze nooit eerder aan de orde zijn geweest en in belang alle andere vraagstukken overtreffen,” lees ik. Wat betekent „sommigen”? Tenminste velen der H.J.G.-ers zijn zich zeer goed bewust dat deze problemen ook bij de vorige generatie aan de orde zijn geweest. Aangezien het resultaat daarvan nu niet bepaald een eerlijke houding van de huidige maatschappij ten opzichte van de seksualiteit is, zijn ze zich er tevens van bewust dat deze problemen anders aangepakt moeten worden, dan dat vroeger gebeurde. Niet met een alles overtreffende aandacht, maar met de

zelfde openheid, waarmee ook andere vraagstukken behandeld worden. Helaas blijkt deze openheid en eerlijkheid voor sommige(!) ouderen zo verbijsterend te zijn, dat niet de H.J.G., maar het Verbond deze vraagstukken meende te moeten behandelen alsof ze in belang alle andere vraagstukken overtroffen: ik schreef boven reeds dat de H.J.G. een belangstelling als thans van Verbondszijde ondervonden, nog nooit eerder meemaakte bij andere vraagstukken, die toch heus ook in de H.J.G. aan de orde kwamen en komen.

Dr. van Praag meent dat de H.J.G. met de (ondertussen al weer herziene) kampregeling „de deur geopend heeft voor een stuurloos „nihilisme”.” Terecht plaatst de schrijver zelf reeds het woord „nihilisme” tussen aanhalingstekens! Is het zo nihilistisch om, in plaats van — zoals gebruikelijk is — een groot verschil te laten bestaan tussen seksuele moraal en de praktijk op dit gebied, te streven naar een moraal en praktijk die met elkaar in overeenstemming zijn? Hoe die praktijk ook is of zal zijn, een levenshouding in overeenstemming met een naar de mening van de direct betrokkenen verantwoorde moraal, lijkt me altijd te verkiezen boven een moraal die door praktisch niemand in Nederland in de praktijk wordt toegepast, waardoor velen een *uitsluitend reeds daardoor* voor zich zelf onverantwoorde levenshouding hebben. Ik kan dat allesbehalve nihilistisch noemen!

Op zich zelf meen ik dat het vrij zinloos is te antwoorden op de onzinnige aanvallen op het georganiseerde humanisme in een bepaald gedeelte van de pers: om maar te kunnen aanvallen verdraait men immers steeds de feiten, en dan is een (schriftelijke) discussie zinloos. Maar zo er wellicht in dit geval behoefte bestond wel te antwoorden op de aanvallen naar aanleiding van de H.J.G.-kampregeling, dan had ik eerder een verdediging verwacht in bovenstaande zin, dan het antwoord dat dr. van Praag thans gaf. Het belangrijkste is, meen ik, dat in de H.J.G. ook op het gebied van de seksualiteit gestreefd wordt naar een verantwoorde levenshouding. Verantwoord, dat wil dus zeggen dat de betrokkenen die levenshouding voor zich zelf kunnen verantwoorden, dus juist achten. Dat is meer dan men, helaas juist op het gebied van de seksualiteit, kan zeggen van de meerderheid van

Congres 1957 te Amsterdam

PROGRAMMA

Zaterdag 13 april

15.00–16.00 uur Ontvangst en inschrijving.

16.00–18.30 uur 1e zitting.

18.30–19.30 uur Pauze (broodmaaltijd).

19.30–22.00 uur 2e zitting.

Zondag 14 april

10.00–12.30 uur 3e zitting.

12.30–14.30 uur Pauze (warme maaltijd).

14.30–17.00 uur 4e zitting.

AGENDA

I. Opening.

II. 1. Mededelingen.

2. Notulen congres 1956.

III. 1. Jaarverslag secretaris.

2. Jaarverslag penningmeester.

IV. Voorstellen gemeenschappen.

V. De Idee van de Openbare School,
door Dr. J. C. Brandt Corstius.

VI. Begroting 1957.

VII. 1. Verkiezing Hoofdbestuur.

2. Verkiezing Financiële Commissie.

VIII. Bestuursoverdracht.

IX. Rondvraag.

X. Sluifing.

GEHOORD EN GELEZEN

Nieuws uit de gemeenschappen

In Zandvoort weten ze sedert de jubileumakte niet van ophouden! Uit een verslag van maar liefst 3 kolom in de „Zandvoortse Courant” blijkt, dat op een feestelijke bijeenkomst waar dr. van Praag sprak, tachtig mensen aanwezig waren. Hulde!

Voorburg-Rijswijk stelt de leden in de gelegenheid een serie lezingen over opvoeding en onderwijs te volgen, waarvoor men vakmensen van naam als inleiders gevonden heeft. Weer een bewijs, dat humanisten midden in de praktijk van het leven staan.

Dat bewijst men ook in Amsterdam waar dr. Storm voor ouders in een tweetal lezingen de seksuele opvoeding heeft behandeld.

In Sneek heeft men een gezellige oudejaarsviering gehad met koffie en koek (natuurlijk Friese) waarbij men zich heeft voorgenomen in 1957 zich extra voor het Verbond in te spannen.

Eindhoven heeft ook dit jaar zich met een „bedelbrief” tot de leden gewend. Dat is daar tot een traditie geworden. Hopelijk ook deze keer een klinkend resultaat.

In Zwolle vierde men een „midwinterfeest”. Natuurlijk compleet met toespraak, muziek en declamatie, maar de inwendige mens werd niet vergeten. Pallieter schijnt verhuisd te zijn.

Hilversum heeft met 50 kinderen een Luciafeest gevierd. Een van de deelnemers zei: Ik heb in mijn hele leven nog nooit zo'n mooi feest meegemaakt!

Ook in Leiden beschikt men over een bibliotheek. Er zit nogal wat werk aan vast, maar het is een kant van onze activiteit die alle aandacht verdient.

Het ziekenhuisbezoek in Friesland is nog niet tot ieders tevredenheid georganiseerd. Dat blijkt uit een circulaire van het gewest. Er zijn wel bezoekers en bezoeksters, er zijn ook buitengewone zieken, maar de ziekenhuizen wer-

ken nog niet allemaal mee. Dat verschijnsel doet zich overigens elders ook voor.

De vrouwengroep in Amersfoort werkt rustig door. Er bestaat een stijgende belangstelling voor deze vorm van gemeenschapsleven die navolging verdient.

Beverwijk vraagt onder haar leden belangstellenden voor het voogdijwerk van Humanitas. Ook hier moet een achterstand worden ingehaald.

Den Haag vierde onder grote belangstelling een stijlvolle Kerstmis. Ook Nieuwjaar werd, zij het wat laat, feestelijk gevierd met een dansje na. Belangrijk wordt het „Openbaar gesprek” waar een katholiek, een protestant en een humanist onomwonden hun mening zullen zeggen.

In Laren/Blaricum heeft Hongarije de gemoederen heftig beziggehouden. Maar omdat een humanist verdraagzaam is, is niemand boos weggelopen.

Het bestuur van Haarlem heeft zich tot de raad van Bloemendaal moeten wenden, omdat een subsidieaanvraag van het Humanistisch Thuisfront werd verworpen. Reden: het (inmiddels ingetrokken) kampreglement van de HJG. Kleine oorzaken hebben (soms) grote gevolgen.

Dat een kleine gemeenschap toch zeer actief kan zijn, bewijst Nieuwe Niedorp/Winkel waar men in januari maar liefst twee zondagmorgenbijeenkomsten organiseerde.

Emmen's bestuur is in het jaarverslag niet erg over de leden tevreden. Wat niet verhindert dat men met goede hoop het nieuwe jaar is begonnen.

Wat ze ook in Groningen deden, door het oude jaar af te sluiten met een genoegelijke familiebijeenkomst met appelflappen en humanistisch goochelen.

de verwerkelijking der levensovertuiging zich aan hun verantwoordelijkheid onttrekt, zoals in sommige andere kringen gebruikelijk schijnt te worden.”

De verwerkelijking der levensovertuiging – dat is de levenshouding – van de leden van het Verbond, van u en zelfs ook van mij dus, valt blijkbaar onder de verantwoordelijkheid van de verantwoordelijke leiders van het humanisme. Prettig voor u en voor mij: dat ontlast ons van een heleboel eigen werk en zorg. Of meent u misschien ook, juist als humanist, dat u die verantwoordelijkheid (het afleggen van verantwoording tegenover u zelf en tegenover anderen voor uw daden) uiteindelijk alleen zelf kunt en moet dragen?

ERIK HAPPE

*) Bedoeld worden de seksuele problemen.

Onderschrift:

Mag ik met enkele aantekeningen antwoorden op het betoog van Erik Happe? Juist omdat hij niet over de kampkwestie zelf schrijft maar slechts naar aanleiding van die zaak, is daar alle reden toe.

1. „In de kring der jongeren werden door sommigen meningen naar voren gebracht, die zeker niet kenmerkend voor het Verbond als geheel waren.” Erik Happe knoopt daar een hele

tirade aan vast. Maar hij gaat voorbij aan een simpel feit. De Maasbode had n.l. beweerd dat die meningen wel kenmerkend waren voor het hele Verbond. Dat ontken ik, en Erik Happe zal dat wel met me eens zijn.

2. „In de HJG zijn nog niet de helft van het aantal jongeren in het Verbond verenigd.” Zijn de meningen van de HJG daarom onjuist? vraagt Erik Happe. Antwoord: Natuurlijk niet, maar er is des te minder reden om het hele Verbond er voor aansprakelijk te stellen. Overigens is de vraag van het „kritiekloos” eens zijn met de oudere meerderheid” helemaal niet aan de orde. Niemand wenst dat. Maar het ging hierom iets heel anders. Namelijk:

3. „Pas op de tweede plaats komt het feit of anderen dan HJG-ers het wel of niet eens zijn met de HJG, ditmaal voor wat betreft de kampregeling,” meent Erik Happe. Daar schuilt m.i. precies het misverstand. Het gaat niet om het niet eens zijn, maar om de kampregeling, d.w.z. om een uitvoerend besluit, waarmee een minderheid (de HJG) de meerderheid (het Verbond) de aansprakelijkheid oplegt; en wel voor een organisatorische verwerkelijking van de humanistische gedachte binnen het Verbondsgeheel (!), waarvoor de meerderheid de aansprakelijkheid niet wenst te aanvaarden. Dat kan niet toegelaten worden aan gemeenschap A met 2000 leden, en niet aan gemeenschap B met 20 leden, en ook niet aan de HJG.

4. Daarom vergist Erik Happe zich ook als hij spottend schrijft over de verantwoordelijkheid van de leiding van het H.V. voor de verwerkelijking der levensovertuiging. Als het gaat om uitingen van de organisatie (en dat is hier het geval), is die verantwoordelijkheid onmiskenbaar aanwezig. In zekere zin is die er zelfs ook t.a.v. persoonlijke beslissingen der leden. Wel moet ieder uiteraard naar eigen verantwoordelijkheid beslissen. Maar als zou blijken dat de humanistische idee, juist opgevat, zou leiden tot niet te verantwoorden beslissingen van enkelingen, dan zou niemand van ons zich kunnen verontschuldigen met de opmerking dat hij dat zo niet bedoeld had.

5. „Van een dergelijke aandacht heeft de HJG tot nu toe op andere punten dan de langzamerhand beruchte kampkwestie helaas te weinig gemerkt” Dat ligt dan aan de HJG, want die aandacht is er voortdurend en intensief.

6. „(De HJG-ers) zijn er zich tevens van bewust dat deze problemen anders aangepakt moeten worden dan dat vroeger gebeurde.” Jammer genoeg merken we daar niets van. Wij ouderen hebben volstrekt niets kunnen horen of lezen, wat indertijd niet precies zo gesteld werd. Ook niet in het artikel van Erik Happe. We vinden het juist zo spijtig dat al die afgezaagde theorieën weer opnieuw op hun ondeugdelijkheid beproefd moeten worden. Maar dat moet misschien aanvaard worden. Alleen niet op naam van de HJG (en het HV).

7. Een groot deel van het artikel van Erik Happe is gewijd aan de stelling dat eerlijkheid beter is dan huichelarij. Wie zal dat betwisten? Maar de vraag is of stuurloze eerlijkheid te verkiezen is boven weldoordachte eerlijkheid. Wij meenden dat de oorspronkelijke kampregeling ondoordacht, onduidelijk en daardoor verwarrend was. Dat wordt mede bewezen doordat iedere HJG-er er een andere uitleg aan gaf en geeft.

8. Tenslotte: Het gaat niet om de verdediging van huichelarij, om het afschuiven van verantwoordelijkheid, om beperking der persoonlijke vrijheid, of iets dergelijks, maar om deze grondregel: als mensen met elkaar iets doen in organisatorisch verband, dus de jongeren in de HJG en de HJG in het HV, dan moeten ze dat doen overeenkomstig hun gemeenschappelijke uitgangspunten en de gemeenschappelijke interpretatie daarvan. De gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de gemeenschappelijke zaak gebiedt dat.

J. v. P.

(Slot van vorige pagina)

de Nederlanders. Nogmaals, meestal is er een te groot verschil tussen theorie en praktijk op dit gebied.

Pas op de tweede plaats komt het feit of anderen dan H.J.G.-ers het wel of niet eens zijn met de H.J.G., ditmaal voor wat betreft de kampregeling. Daar is dan in het ruimere verband van het Verbond zeker een discussie over mogelijk, en – meen ik – ook nuttig. En dan zeker niet alleen nuttig voor de H.J.G.! Uit de botsingen van meningen, ook van die tussen ouderen en jongeren, moeten de noodzakelijke nieuwe opvattingen groeien. In dit verband nog het volgende: dr. van Praag schrijft over de Verbondscommissie „seksuele vraagstukken”, dat die commissie de vraagstukken wel op een wijze zal behandelen die meer beschouwelijk is dan de kwestie rondom het H.J.G.-kampreglement. Nu hoop ik dat die hardwerkende commissie, wil haar werk praktische zin hebben, bij haar ijverige theoretische beschouwingen ook wel terdege met de praktijk rekening zal houden.

Tot slot nog een andere opmerking. Ik lees in het artikel van dr. van Praag:

„Want de verantwoordelijke leiders van het humanisme in Nederland zullen zich niet lichtvaardig afmaken van wat zij als hun plicht beschouwen – ook al zou het voor hen veel gemakkelijker zijn om in moeilijke gevallen te zeggen dat zij er niets aan doen kunnen en dat

Niet waar? Toch waar!

De „Opmars”, het K.V.P.-orgaan, is nog niet tevreden. Het had beweerd, dat het Humanistisch Verbond door giften van de P.v.d.A. en het N.V.V. op gang is gebracht. Leugens! schreven wij; we hebben zelfs nooit een cent gehad.

Wel waar! zegt de Opmars, de Centrale Arbeiders-Verzekeringsbank geeft wel eens iets voor de geestelijke verzorging in de arbeiderskampen. Inderdaad, maar dat is dan ook heel iets anders. De Centrale is gesticht door socialist en vakbewegers en die zitten er nog in. Maar dat betekent niet, dat zij een orgaan van P.v.d.A. of N.V.V. is. Zij geeft, evenals vele andere instellingen, zekere schenkingen voor sociaal en cultureel werk uit haar winst. Maar zij doet dat zelfstandig. Voorzover het enkele kleine giften aan ons arbeiderswerk betreft, is dat een kwestie van de laatste paar jaar. Dat is iets anders dan het H.V. „op gang” brengen. Het heeft evenmin iets te maken met steun van P.v.d.A. of N.V.V., als giften van liberale zijde wijzen op steun van de V.V.D.

Conclusie? De bewering dat het H.V. door P.v.d.A. en N.V.V. op gang gebracht is, blijft een leugen. En nu maar afwachten welke zijweg de „Opmars” thans in zal slaan. P.

Boekbespreking

Graham Greene: De stille Amerikaan

Bij de uitgeverij Contact, te Amsterdam/Antwerpen, verscheen een vertaling, van de hand van H. J. Scheepmaker, van de roman *The Quiet American*, van Graham Greene.

De Engelsman Greene is een der meest gelezen auteurs tegenwoordig, o.a. omdat hij op meesterlijke manier morbide, smerige, absurde, wrede, aangevreten en nihilistische taferelen en figuren weet te tekenen. Na het lezen van enkele bladzijden wordt de lezer meegezogen in een put van ellende en goorheid waar hij niet eens uit wil komen voor hij het boek uit heeft.

Wie ooit „Brighton Rock” heeft gelezen vergeet zijn leven niet meer de sfeer in zo'n goedkope Engelse badplaats waar deze afzichtelijken zich afspelen. Enige sensatie verwekte het feit dat Greene, enkele jaren geleden, tot het rooms-katholicisme was bekeerd. Sindsdien worden r.k. lezers volgestopt met opwekkingen om Greene's romans te lezen. Hoe Idil en de Idillische onderdanen hier tegenover staan interesseert ons wel.

Greene is na zijn bekering niet anders gaan schrijven, behalve dan dat in zijn boeken een aantal r.k. hoge en lage personen optreden. De romans zelf zijn precies zo existentialistisch, morbide en negatief gebleven.

Meesterlijk van sfeerbeschrijving is ook deze „Stille Amerikaan”, die hij schreef na ervaringen als oorlogscorrespondent in Saigon opgedaan. Het naïeve, onrijpe idealisme van bepaalde Amerikanen, die daardoor aldoor weer op het verkeerde paard wedden, in de ingewikkelde verhoudingen van het Verre Oosten wordt hier subliem getekend, in de figuur van Pyle. Indrukwekkend wordt het boek omdat ondanks het naïeve, overgezonde en domme Amerikanisme van Pyle, de wereldwijze ik-figuur Fowler, de Engelse correspondent, in hem zijn enige ware vriend ziet. Een goed daardoorheengewezen liefdesgeschiedenis is een van de elementen om van een waarlijk goede, zij het niet een sublieme, roman te spreken. Het komt mij voor, maar vergeleken heb ik de beide boeken niet, dat Scheepmaker het boek knap vertaald heeft. Temidden van de romans die tot onder-

IK denk er ZO over

Leven na de dood

Blijkens een verslag in het Haagsch Dagblad (16-1) heeft de heer G. Zorab in een lezing de problemen in verband met het persoonlijke voortbestaan van de mens na de dood aan de orde gesteld. In deze lezing voor de studievereniging voor Psychical Research, wees de heer G. Zorab er op, dat door alle tijden heen en bij vele volkeren de overtuiging kan worden aangetroffen dat de mens als individu de dood overleeft en voortbestaat in een andere wereld, die in vele opzichten met de ons bekende aardse wereld overeenstemt. Toen omstreeks het midden van de vorige eeuw de aanhangers van het spiritisme de stelling proclameerden, dat zij het experimentele, het zintuiglijke bewijs konden leveren van 't voortbestaan van de menselijke persoonlijkheid en van een wederzijds contact tussen levenden en overledenen, werd daarbij stilzwijgend uitgegaan van de veronderstelling, dat de individuele persoonlijkheid met al zijn herinneringen, karaktereigenschappen, reactie-patronen, enz. ongewijzigd, met alle psychosomatische trekjes, in het hiernamaals verbleef. Het parapsychologisch onderzoek, dat het

waarheidsgehalte dezer stelling wetenschappelijk wilde toetsen, baseerde zich op dezelfde veronderstelling.

Ondubbelzinnige, voor geen andere uitleg vatbare antwoorden heeft bedoeld onderzoek nooit opgeleverd, terwijl bleek dat aan de menselijke kenvermogens (buitenzintuiglijke, o.d.m.) bij voortdurende wijdere begrenzingen dienden te worden toegestaan.

In de laatste 60 jaren hebben onze voorstellingen aangaande de menselijke persoonlijkheid sterke wijzigingen ondergaan, o.a. door de bevindingen der diepte-psychologie, psychosomatiek, hersen-fysiologie en de nieuwe concepties van de moderne fysica.

De vraag is dan ook gewettigd of het zin heeft, tegen de achtergrond van ons radicaal veranderd wereldbeeld, aan de traditionele hiernamaalsvoorstellingen te blijven vasthouden. En tevens, of ons psychosomatisch kenvermogen 't ons niet principieel onmogelijk maakt iets naders omtrent een hiernamaals, gesteld dat zo iets bestaat, te weten te komen.

Spinoza's „Caute”

Met veel belangstelling en sympathie las ik het artikel van de heer P. Krug in het laatste nummer van „Mens en Wereld”. Ik zou mij echter gaarne veroorloven één opmerking te maken. De heer K. schrijft „overigens moet gezegd worden, dat Spinoza weinig propaganda voerde voor zijn libertijnse ideeën en zijn werken anoniem liet verschijnen, dit in overeenstemming met zijn lijfspreuk „Caute” (voorzichtig!). Zijn „Ethica” verscheen zelfs eerst na zijn dood.”

Deze opvatting nu, als zou de lijfspreuk „Caute” betekenen dat Spinoza een voorzichtig of zelfs bang mens zou geweest zijn, lijkt mij onjuist.

In verband hiermee moge ik het volgende stukje citeren van Professor Mr. Dr. Leo Polak uit de Socialistische Gids van november 1936, (zie zijn Verspreide Geschriften, deel II, uitgave G. A. van Oorschot, 1947), waarin hij naar aanleiding van Spinoza's „Godgeleerd-Staatskundig Vertoog”, het volgende schrijft:

„Geen wonder voorwaar dat dit boek de wereld van die dagen in rep en roer heeft gebracht, dat het als „atheistisch” en „godslas-

terlijk”, als „schandelijk gif” werd gescholden, verboden en verbrand. En geen wonder, dat Spinoza het geraden achtte, de storm die opstak, twee jaar vóór zijn dood, reeds bij het gerucht, dat hij zijn nog veel „gevaarlijker” hoofdwerk, de Ethica, wilde publiceren, maar te bezworen door het in zijn lessenaar op te bergen voor posthuum verschijnen, om zijn korte levensrest ongestoord aan zijn denkbaarheid te kunnen blijven wijden. Al betekent het „Caute” (voorzichtig!) van zijn naamzegel met de doorroos (Spinoza-doornig) juist het tegendeel van de behoedzaamheid, die men erin pleegt te lezen, immers: Neem U in acht! „Qui s'y frotte, s'y pique!” (Wie er aankomt prikt zich)

Dit „Caute” is hetzelfde „caute” dat men in Italië een onvoorzichtige toeroept, dus ons hollands „pas op!”

H. A. POLAK-SCHWARZ

De rubriek „Ik denk er zo over” in Mens en Wereld van 12 januari bevatte een bijdrage die met Sluiter ondertekend was. Deze onvolledig ondertekende beschouwing was afkomstig van mevr. C. E. Meltzer-Sluiter te Lopsdrecht.

werp hebben de tragedies rondom de liquidatie van het kolonialisme zal dit boek zeker een eervolle plaats krijgen. B.

Teken en Visie

P. C. Oudenaarden. *Teken en Visie. De wijsgerig-anthropologische grondslagen van het teken-gebruik, speciaal in de exacte wetenschappen. Assen, Van Gorcum, 1955.*

De verhouding tussen teken, taal en betekenis is tot nu toe vooral door wiskundigen en vanuit wiskundig standpunt bestudeerd. Dit is alleszins begrijpelijk. Immers de wiskunde beschikt over een tekensysteem, waarvoor deze verhouding bijzonder scherp is vastgelegd. In de onderhavige Groningse dissertatie is een chemicus aan het woord. Dit blijkt tenminste

uit de vreemde wijze, waarop hij wiskundige formules interpreteert – een instelling, die men telkens weer bij chemici ontmoet. Door deze misvattingen blokkeert de auteur zichzelf de begrijpende toegang tot het meest belangrijke dat tot nu toe over het onderwerp is geschreven. Dit neemt niet weg, dat Hoofdstuk VI-VII, waarin bij de taal en begripsvorming van de omgangstaal wordt aangeknoopt, van originaliteit en inzicht getuigen. Jammer genoeg wordt de appreciatie hiervan door de lezer belemmerd door een taalgebruik, dat niet exact genoeg geschoold is. Voor wie gewend is, filosofische literatuur kritisch te lezen, kan dit boekje een stimulerende lectuur zijn; wie de wis- en natuurkunde echter niet van naderbij kent, toetse auteurs visie aan hetgeen meer deskundigen over hetzelfde onderwerp hebben geschreven.

PROF. DR. HANS FREUDENTHAL

Vervolg: Boekbespreking

„Waarom speel je niet, Vincent?”

„Waarom speel je niet, Vincent?”, van (mevrouw?) Peter Jaspers moet U lezen, niet omdat het gaaf kunstwerk is, maar omdat het vele zo goede elementen bevat dat het een grote lezerskring waard is.

„Hij is vier jaar oud, Vincent. Een klein jongetje voor z'n leeftijd. Teer en een beetje grauw. Z'n armpjes steken mager en broos uit de korte mouwen van z'n helblauwe bloesje. Met z'n ene blote voetje schuift hij heen en weer langs 't gras van het voortuintje. Heen en weer schuift z'n blote voetje langs het gras. Net zoals het paard van de groenteman het doet. „Jannie”, roept hij naar het open keukenraam, „ik ben een paard”.

Zo begint deze roman en die eerste zinnen bewijzen reeds, dat Peter Jaspers de kleuter Vincent, die zoveel moeder- en vaderlijke te kort komt, scherp heeft geobserveerd. Niet, dat Vincent een bestaand jongetje zou zijn; er zijn echter te vele Vincents in de wereld om niet hun gezamenlijke portret te kunnen tekenen. Om niet in nauwelijks beheerste woede te toornen tegen al die vrouwen en mannen, die kinderen verwekken zonder hun verantwoordelijkheid tegenover hen bewust te zijn. Die ook niet bereid blijken een deel van hun eigen belangen te liquideren om zich aan hun kinderen te wijden. Jos is de veelbegeerde, doch ook veel-eisende, nog ongetrouwde „tante” van Vincent, die scherp analyserend de tekorten van haar vriendinnen en vrienden bloot legt. Die zich aanvankelijk te weinig bewust is van de problematiek, welke ieder huwelijk opwerpt en daarom in haar steunende taak tekort moet schieten. Wel van haar eigen eenzaamheid heeft zij weet, van haar eenzaamheid waaruit voor een groot deel haar kritische instelling is gegroeid. Als zij zich minder eenzaam weet, als „de” man in haar leven komt ziet ze — gelukkig — het leven der anderen minder in zwart en wit, gaat ze minder hard oordelen over de fouten van anderen. „Waarom speel je niet Vincent?” is een boeiend, soms zelfs een ontroerend boek. Het is een uitgave van „Hollandia” — Baarn.

v. S.

De dreigende heuvels

„De dreigende heuvels” van Leon M. Uris suggereert te zijn het verhaal van de Griekse illegaliteit, opbloeiend tijdens de Duitse invasie in Griekenland. Het is het niet, veel meer een spannend avonturenboek met als vrij vage achtergrond het Griekse verzet. Voor wie houdt van een behoorlijk vertelde, door Peter Jaspers goed vertaalde roman — compleet met happy end — is Uris' boek voortreffelijke kost. Uitgave: „Hollandia” — Baarn.

v. S.

MENS EN WERELD

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: dr. H. Bongers.
Redactiesecretaris: H. P. Danz, Schieweg 87c, Rotterdam, Telefoon: 80641.
Administratie, abonnementen en advertenties: Oudegracht 152, Utrecht. Telefoon: 10163. Postgiro 304960, t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht.
Advertentietarieven op aanvraag. Kleine advertenties: f 1,— per regel. Abonnementsprijs: voor leden van het Humanistisch Verbond f 3,50 p. jaar, voor niet-leden f 6,—. Buitenland f 6,50. Losse nummers: f 0,20.

Lezingen voor de Vara

10 februari: prof. dr. D. Loenen over „De techniek en de mens”;

17 februari: dr. J. C. Brandt Corstius: „Drijfzand”.

Indien U zich in de rijen

der humanisten heeft geschaard en bovendien lid is van de P.v.d.A.

sluit U dan aan bij de

HUMANISTISCHE WERKGEMEENSCHAP

in de Partij van de Arbeid!

Vraagt U eens een proefnummer van ons maandblad „VERNIEUWING”

Het secretariaat der H.W.G.,
Haagweg 210, Leiden,
verstrekt U gaarne inlichtingen

VREDESACTIE

Radicaal Pacifistisch Maandblad

onder redactie van Dr. W. J. JONG en H. KUYSTEN
Administratie-adres: Postbus 246, Rotterdam
Postgiro 445129 • Abonnementsprijs f 3,— per jaar

De kerkelijken zorgen voor hun wezen door het instandhouden van weeshuizen etc.

Buiten-kerkelijken zorgen voor hun wezen door zich aan te sluiten bij de

WEEZENKAS

Vereniging op de grondslag van het beginsel:

„Opvoeding zonder geloofsdogma”

Inlichtingen omtrent het lidmaatschap bij de Secretaris W. DE HAAS,
Adm. de Ruyterweg 234, Amsterdam-W.

CREMATIE

Heeft U reeds een
codicil geschreven?
Wacht niet tot het
te laat is.
Op verzoek worden
codicil-formulieren
gaarne toegezonden.

VERENIGING VOOR FACULTATIEVE LIJKVERBRANDING

Riouwstraat 186, 's-Gravenhage
Telefoon K 1700-554797

Echt en onecht in geloof en ongeloof

Een nieuwe brochure van de hand van

Prof. Dr. T. T. TEN HAVE (oud-hoofdbestuurslid)

Prijs 75 cent

Bestellingen te richten aan het Centraal Bureau Humanistisch Verbond
Oudegracht 152, Utrecht — Telef. 10163 — Postgirorekening 304960

REKENSCHAP

Driemaandelijkse tijdschrift voor wetenschap en cultuur, onder redactie van Prof. Dr. H. Freudenthal, Prof. Mr. Dr. H. R. Hoetink, F. P. Huygens, Dr. B. W. Schaper, Prof. Dr. G. Stuijveling en Prof. Dr. L. G. van der Wal.

Abonnementsprijs f 7,50 per jaar (voor donateurs en contribuanten van Socrates en voor studenten f 6,— per jaar).

Gratis proefnummers aan te vragen bij het Secretariaat, Oudegracht 152, Utrecht.

Uitgave van de Humanistische Stichting Socrates.

Adverteer in „Mens en Wereld”

Tarieven op aanvraag

Kleine advertenties: f 1.— per regel